

Financiële ruimte gemeenten 2022-2028

Prognoses op basis van Voorjaarsnota en meicirculaire 2022

Maarten Allers

20 juni 2022

rijksuniversiteit
groningen

COELO

Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden

COELO
Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
Faculteit Economie en Bedrijfskunde
Rijksuniversiteit Groningen
www.coelo.nl

COELO-rapport 22-5

© COELO, Groningen, 2022

Aan het verzamelen en het verwerken van de gegevens voor deze uitgave is de grootst mogelijke zorg besteed. Iedere aansprakelijkheid voor de gevolgen van activiteiten die op basis van deze gegevens worden ondernomen wordt echter afgewezen.

Inhoud

Voorwoord	5
Managementsamenvatting en conclusie	6
1 Inleiding	9
1.1. Aanleiding en doel van het onderzoek	9
1.2. Aanpak	9
1.3. Opbouw rapport	10
1.4. Beperkingen	10
2 Prijsontwikkeling	11
3 Prognose algemene middelen	12
3.1. Basisniveau: 2022	12
3.2. Gemeentefonds	13
3.3. Belastingen	15
3.4. Grondexploitatie	15
3.5. Treasury	15
3.6. Uitkomsten	16
4 Prognose netto uitgaven	18
4.1. Basisniveau 2022	18
4.2. Raming volumeontwikkeling: twee opties	18
4.3. Uitkomsten	20
5 Prognose financiële ruimte 2022-2028	21
5.1. Prognoses op basis van kostendrijvers	21
5.2. Prognoses op basis van extrapolatie	22
6 Niet meegenomen factoren	24
6.1. Basisjaar	24
6.2. Achterstand in investeringen en beheerslasten	24
6.3. Kosten sociaal domein	25
6.4. Investeringsopgaven	25
6.5. Conclusie	26
7 Uitsplitsing prognoses naar verschillende categorieën gemeenten	27
7.1. Inleiding	27
7.2. Saldo van netto uitgaven en algemene middelen	28
7.3. Netto uitgaven	30
7.4. Algemene middelen bij vast accres	31
7.5. Algemene middelen bij groeiend accres	32

Appendix 1. Oplopende rentevoet	35
Appendix 2. Aanpak vertaling macroprognoses naar categorieën gemeenten	36
Appendix 3. Indeling gemeenten in categorieën	38

Voorwoord

Dit rapport is uitgevoerd in opdracht van de VNG. Vanuit de opdrachtgever is het project begeleid door Andries Kok, Peter van Zoest, Andre Hoek en David Rietveld.

De auteur dankt Ralph Boltong, Dylan Jong, Jan van der Lei, Tom Lubbe, Bernard van Ommeren, Stijn Overkamp, Bruno Steiner en Irma de Wit voor het meedenken over de onderzoeksaanpak, het verstrekken van informatie of het leveren van commentaar op een eerdere versie van dit rapport. Zij dragen vanzelfsprekend geen verantwoordelijkheid voor tekortkomingen aan dit rapport. De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust geheel bij de auteur.

Managementsamenvatting en conclusie

Aanleiding

In het coalitieakkoord van het kabinet Rutte IV uit december 2021 zijn politieke keuzes gemaakt die direct van invloed zijn op de bestedingsruimte van gemeenten. Opvallend is vooral dat de zogeheten opschalingskorting vanaf 2026 weer zal oplopen en dat de sinds 1994 bestaande praktijk om de groei van het gemeentefonds te koppelen aan de ontwikkeling van de rijksuitgaven slechts wordt voortgezet tot en met 2025. Voor latere jaren wordt het accres bevroren.

Onderzoeksvraag

De VNG wil graag snel weten in hoeverre gemeenten de komende jaren over voldoende middelen zullen beschikken om hun taken te kunnen uitvoeren. Dit rapport presenteert prognoses voor de bestedingsruimte van gemeenten op macroniveau voor de jaren 2022-2028. Hiervoor worden de algemene inkomsten (gemeentefonds en eigen inkomsten) vergeleken met de netto uitgaven bij ongewijzigd beleid.

Methode

Prognoses van de netto uitgaven zijn gemaakt door extrapolatie van de begrote uitgaven in de jaren 2017-2022. De gemeentelijke belastinginkomsten zijn gebaseerd op extrapolatie van de begrote inkomsten in de jaren 2017-2022.¹

De te verwachten ontwikkeling van het gemeentefonds is gebaseerd op de Voorjaarsnota 2022. We hanteren twee scenario's. In één scenario wordt het accres na 2025 bevroren, zoals in de Voorjaarsnota. In het andere scenario wordt de bestaande trap op, trap af systematiek voor de accessen na 2025 gecontinueerd op basis van een extrapolatie van de rijksuitgaven.

Bedragen die in de Voorjaarsnota nog niet aan het gemeentefonds zijn toegevoegd maar waarvan dat voor jaren na 2022 wel wordt verwacht zijn alvast meegerekend.²

Na raming van de volumes van de algemene inkomsten en de netto uitgaven worden de bedragen omgerekend in lopende prijzen op basis van de inflatieverwachtingen van maart 2022.³

¹ Ter controle is hiernaast nog een andere benadering gehanteerd, die gebruik maakt van de verwachte ontwikkeling van de kostendrijvers uit het verdeelsysteem van de algemene uitkering (voor de netto uitgaven) en van de verwachte bevolkingsgroei (voor de belastingontvangsten). Deze benadering onderschat echter de ontwikkeling van de netto uitgaven en is daarom niet als realistische prognose bedoeld maar als ondergrens.

² Dit betreft LPO op integratie-uitkeringen, jeugdzorg en uitvoeringskosten omgevingswet. Het gaat om verwachte toevoegingen in 2023 en latere jaren.

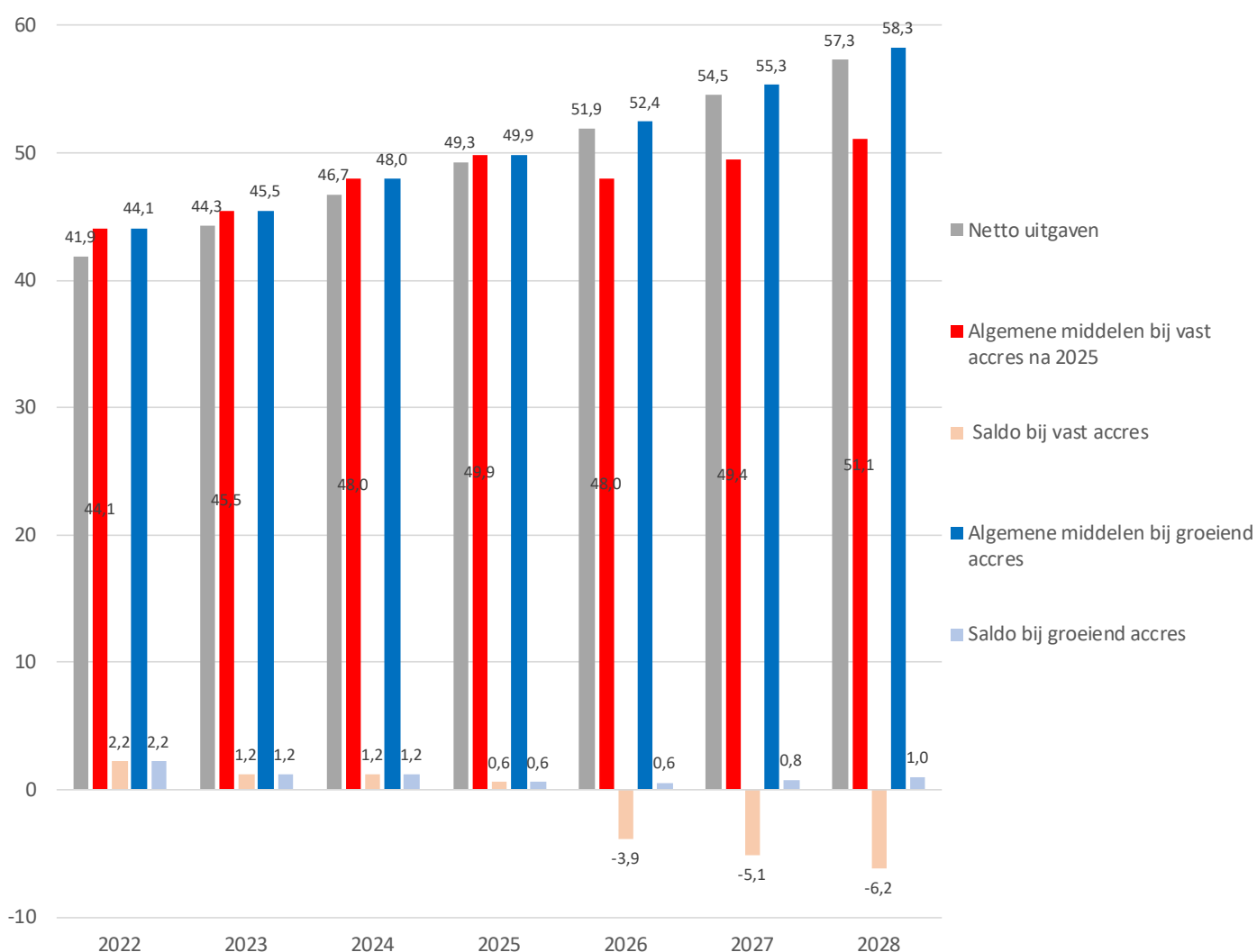
³ CBP, CEP 2022 en Aanvullende kerngegevens Actualisatie MLT maart 2022.

Uitkomsten

Figuur A toont de financiële ruimte van gemeenten op basis van ramingen gebaseerd op lineaire extrapolatie. De algemene middelen worden getoond voor de twee scenario's: met vastgezet accres na 2025 (alleen inflatiecorrectie; rode staven) en met een groeiend accres (koppeling aan rijksuitgaven; blauwe staven). Het saldo van netto uitgaven en algemene middelen geeft aan in hoeverre gemeenten bij ongewijzigd beleid kunnen rondkomen.

In het scenario conform de Voorjaarsnota (met na 2025 een vastgezet accres) is het saldo van netto uitgaven en algemene middelen vanaf 2026 negatief, oplopend tot -6,2 miljard in 2028. In het scenario waarin de bestaande accessystematiek ook na 2025 wordt voortgezet (en waarin de rijksuitgaven lineair doorgroeien) blijft dit saldo positief (1 miljard in 2028).

Figuur A. Prognoses op basis van extrapolatie (miljard euro, lopende prijzen)

Beperkingen

De gepresenteerde prognoses hebben een technische karakter en gaan uit van bestaand gemeentelijk beleid. Verschillende factoren en ontwikkelingen die relevant zijn voor de financiële ruimte van gemeenten konden in dit onderzoek niet worden meegenomen.

De prognoses hebben 2022 als basisjaar. Dit veronderstelt dat de bekostiging van gemeenten in 2022 adequaat is. De groei van het gemeentefonds heeft in de voorafgaande periode echter geen gelijke tred gehouden met de inflatieontwikkeling en het volume van de gemeentelijke taken. Hier komt bij dat de extra middelen voor jeugdzorg (1,3 miljard euro) en het hogere accres voor 2022 zo laat bekend werden gemaakt dat ze niet of nauwelijks in de gemeentelijke begrotingen kunnen zijn verwerkt. Door dit soort factoren vallen de netto uitgaven voor 2022 in de berekeningen 2,2 miljard euro lager uit dan de algemene middelen, terwijl dit in werkelijkheid vermoedelijk niet zo zal uitpakken. Dit leidt weer tot lagere prognoses voor de netto uitgaven.

De gemeentelijke exploitaties bevatten bovendien “stille lasten” als gevolg van het niet volledig activeren van investeringen in het verleden, het verlengen van de afschrijvingsduur en het verlaagde investeringsvolume. Dit is in dit onderzoek buiten beschouwing gebleven.

Maatschappelijke ontwikkelingen hebben de afgelopen jaren geleid tot groeiende kosten binnen het sociale domein. Hoe dergelijke kosten zich verder zullen ontwikkelen is niet te voorspellen. Ook kan bijvoorbeeld covid19 nog langere tijd effect hebben op de vraag naar wmo-zorg en jeugdzorg.

Van gemeenten worden grote bijdragen verwacht aan landelijke opgaven voor klimaatadaptatie, energietransitie, digitale transformatie, woningbouw en Omgevingswet. De totale kosten hiervan zijn nog niet te voorspellen. Duidelijk is dat het om aanzienlijke bedragen gaat.

Conclusie

Gegeven de bovenstaande beperkingen zou het saldo van algemene middelen en netto uitgaven bij bestaand gemeentelijk beleid structureel een aanzienlijk overschot moeten kennen om gemeenten in staat te stellen te doen wat er van ze wordt verwacht. Figuur A laat zien dat dit saldo bij de huidige kabinetsplannen (accres na 2025 bevroren) na 2025 niet positief maar negatief is, olopend tot -6.2 miljard euro in 2028. Wanneer de bestaande trap op, trap af systematiek na 2025 wel wordt gecontinueerd (en de rijksuitgaven in hetzelfde tempo blijven stijgen) is dit saldo na 2025 wel positief, maar beperkt van omvang (1 miljard euro).

1 Inleiding

1.1. Aanleiding en doel van het onderzoek

In het coalitieakkoord van het kabinet Rutte IV van december 2021 zijn politieke keuzes gemaakt die direct van invloed zijn op de bestedingsruimte die gemeenten de komende jaren zullen hebben. Daarbij gaat het met name om de ontwikkeling van het bedrag dat beschikbaar wordt gesteld voor het gemeentefonds. De Startnota van het kabinet Rutte IV geeft hier een eerste beeld van. In de Voorjaarsnota is dit meer uitgewerkt en aangevuld met nadere besluitvorming.⁴ De meicirculaire gemeentefonds vertaalt dit naar individuele gemeenten.

Opvallend is vooral dat de zogeheten opschalingskorting vanaf 2026 weer zal oplopen en dat de sinds 1994 bestaande praktijk om de groei van het gemeentefonds te koppelen aan de ontwikkeling van de rijksuitgaven slechts wordt voortgezet tot en met 2025. Voor latere jaren wordt het accres bevroren op 840 miljoen euro. Een reden hiervoor wordt niet expliciet gegeven. Wel kondigt de Budgettaire bijlage bij het Coalitieakkoord aan dat in de komende jaren voor provincies en gemeenten een nieuwe financieringsystematiek voor de periode na 2025 wordt uitgewerkt, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken.

De VNG wil graag snel meer zicht krijgen op de vraag in hoeverre gemeenten de komende jaren over voldoende middelen zullen beschikken om hun taken te kunnen uitvoeren. Dit onderzoek richt zich daarom op de bestedingsruimte van gemeenten in de jaren 2022-2028. Hiervoor maken we prognoses van de inkomsten (gemeentefonds en eigen inkomsten) en de uitgaven van gemeenten bij ongewijzigd beleid.

1.2. Aanpak

Gemeenten hebben twee soorten inkomsten.⁵ Specifieke inkomsten zijn gebonden aan bepaalde uitgavencategorieën. Het gaat hier vooral om specifieke uitkeringen en inkomsten uit bestemmingsheffingen als de riool- en de afvalstoffenheffing. Algemene middelen zijn niet aan bepaalde uitgavencategorieën gebonden. Zij vloeien vooral voort uit het gemeentefonds en uit de opbrengst van de gemeentelijke belastingen (met name de onroerendezaakbelastingen, ozb). Met de algemene middelen dekken gemeenten hun netto uitgaven. Dat zijn uitgaven na aftrek van specifieke middelen.

We gaan na in hoeverre de algemene middelen de komende jaren voldoende zullen zijn om de netto uitgaven te dekken die nodig zullen zijn bij ongewijzigd gemeentelijk beleid. Als de algemene middelen daartoe tekortschieten zullen gemeenten moeten ombuigen (bezuinigen of belastingen verhogen), of ze teren in op hun eigen vermogen.

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2021–2022, 36 120, nr. 1.

⁵ Omdat gemeenten een baten-lastenstelsel hanteren moet strikt genomen worden gesproken van baten en lasten in plaats van inkomsten en uitgaven.

Dat laatste betekent doorgaans dat er meer geld wordt geleend. Als de algemene middelen hoger zullen uitkomen dan de netto uitgaven bij ongewijzigd beleid, dan hebben gemeenten ruimte voor nieuw beleid of voor beleidsintensivering.⁶

Om de financiële ruimte te ramen maken we prognoses voor de ontwikkeling van de algemene middelen en van de netto uitgaven voor de jaren 2022 – 2028. Hierbij houden we rekening met de verwachte loon- en prijsontwikkeling en met de verwachte volumestijging.

1.3. Opbouw rapport

Hoofdstuk 2 beschrijft de manier waarop we omgaan met de te verwachte ontwikkeling van prijzen en lonen. Hoofdstuk 3 toont de manier waarop de algemene middelen van gemeenten zijn geraamd en hoofdstuk 4 de manier waarop de prognoses van de netto uitgaven zijn gemaakt. De uitkomsten staan in hoofdstuk 5 en hoofdstuk 6 geeft enkele relevante ontwikkelingen die niet in de berekeningen konden worden meegenomen maar die wel belangrijk zijn voor de interpretatie van de uitkomsten.

1.4. Beperkingen

Voor dit onderzoek was slechts een beperkte doorlooptijd beschikbaar. Daarom is deze rapportage beknopt en beperkt tot de hoofdlijnen.

De berekeningen hebben een vrij technisch karakter en gaan uit van bestaand beleid. Hoofdstuk 6 noemt een aantal ontwikkelingen die wel relevant zijn voor de financiële ruimte van gemeenten, maar die door gebrek aan gegevens niet konden worden meegenomen.

⁶ We gaan ervan uit dat nieuwe medebewindstaken of intensivering daarvan gepaard zullen gaan met de extra middelen die nodig zijn om deze te bekostigen.

2 Prijsontwikkeling

Voor het bepalen van de prijsontwikkeling van de gemeentelijke uitgaven gaan we ervan uit dat deze, net als de rijksuitgaven,⁷ voor globaal 60 procent loongevoelig zijn en voor 40% prijsgevoelig. Dat laatste deel splitsen we uit in twee gelijke delen consumptie en investeringen. We nemen hiervoor het gewogen gemiddelde van drie door het CPB gepubliceerde prijsontwikkelingen: loonvoet sector overheid (aandeel 60%), materiële overheidsconsumptie (20%) en overheidsinvesteringen (20%). Voor de prijsontwikkeling van de gemeentelijke belastingen nemen we de consumentenprijsindex (cpi).

Zie tabel 1 voor de verwachte ontwikkeling van deze kengetallen.

Tabel 1 Verwachte prijsontwikkeling (%)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
CPI	5,2	2,4	2,4	2,5	2,0	2,0	2,0
Loonvoet sector overheid	4,3	3,6	4,2	4,1	3,9	3,8	3,8
Materiële overheidsconsumptie	4,1	2,3	2,4	2,4	1,9	2,0	2,0
Bruto overheidsinvesteringen	5,2	2,5	1,9	1,8	1,9	1,9	1,9

Bronnen: CPB, bijlagen 9 en 11 bij het CEP 2022 (voor 2022 tot en met 2026) en CBP, Aanvullende kerngegevens Actualisatie MLT maart 2022 (voor 2027 en 2028).

⁷ Ook bij de berekening van de accessen wordt hiervan uitgegaan. Zie: Tweede Kamer, vergaderjaar 2021–2022, 36 120, nr. 1, blz. 170.

3 Prognose algemene middelen

3.1. Basisniveau: 2022

Het basisjaar voor de prognoses is 2022, het meest recente jaar waarvoor begrotingsgegevens beschikbaar zijn.⁸ Baten en lasten van gemeenten leiden we af uit de iv3-gegevens.⁹ We laten drie boekhoudkundige onderdelen weg: toegerekende rente, mutaties reserves en resultaat van de rekening.¹⁰

Tabel 2 laat de voor 2022 begrote bedragen zien. We gebruiken hier steeds het saldo van baten en lasten, dat de netto inkomsten van de desbetreffende taakvelden weergeeft. Dit is wat op de algemene middelen-taakvelden beschikbaar komt voor besteding op andere taakvelden.

De belangrijkste algemene middelen zijn gemeentefondsuitkeringen en belastingopbrengsten.

Tabel 2 Netto inkomsten uit algemene middelen (begrotingen 2022; in mln euro; minteken betekent netto inkomsten groter dan nul, een positief bedrag duidt op netto uitgaven)

Taakvelden	Bedrag	Prognose
0.5 Treasury	321	Gemiddelde 2017-2022
0.61 OZB woningen	-2.388	Extrapolatie 2017-2022 of groei inwoners
0.62 OZB niet-woningen	-2.169	Extrapolatie 2017-2022 of groei inwoners
0.63 Parkeerbelasting	-818	Extrapolatie 2017-2022 of groei inwoners
0.64 Belastingen overig	-83	Extrapolatie 2017-2022 of groei inwoners
0.7 Uitkeringen uit het gemeentefonds	-34.687	Voorjaarsnota kabinet Rutte IV
3.4 Economische promotie (toeristenbel.)	-251	Extrapolatie 2017-2022 of groei inwoners
8.2 Grondexploitatie	-473	Gemiddelde 2017-2022

Berekend als saldo van baten en lasten van alle gemeenten samen.

⁸ We gebruiken begrotingscijfers en geen rekeningcijfers, omdat die laatste slechts tot 2020 beschikbaar zijn.

⁹ Iv3 staat voor informatie voor derden. De gegevens zijn te vinden via <https://iv3statline.cbs.nl>. In sommige jaren ontbreken een of meer gemeenten in deze bron. In plaats van de ontbrekende cijfers gebruiken we gemiddelden voor de twee omliggende jaren.

¹⁰ We nemen dus de baten en de lasten voor bestemming (door het weglaten van mutaties reserves en resultaat van de rekening) en negeren toegerekende rente.

3.2. Gemeentefonds

De bedragen die beschikbaar zijn voor gemeentefondsuitkeringen¹¹ leiden we af uit de Voorjaarsnota 2022¹² (zie de toelichting in kader 1). Die nota geeft de verwachte uitkering uit het gemeentefonds voor de jaren 2022-2027. Deze ontwikkeling trekken we door. We doen dit op twee verschillende manieren:

- Door de accessen uit de Voorjaarsnota (blz. 169) als uitgangspunt te nemen en deze reeks met een jaar (2028) aan te vullen door loon- en prijscompensatie toe te voegen.
- Door de accessen uit de Voorjaarsnota als uitgangspunt te nemen voor de jaren tot en met 2025 en voor latere jaren de bestaande normeringssystematiek toe te passen. De accresrelevante rijksuitgaven in de jaren 2021-2025 (bron: Voorjaarsnota 2022, blz. 167) extrapoleren we hiervoor lineair naar latere jaren. We veronderstellen dus dat deze rijksuitgaven in de jaren 2026-2028 in hetzelfde tempo groeien als in de jaren 2021-2025.

Doordat de ontwikkeling van de algemene uitkering via het accres is gekoppeld aan de ontwikkeling van de accresrelevante rijksuitgaven, wordt ook rekening gehouden met de loon- en prijsontwikkeling. De algemene uitkering is in meerjarenramingen daarom uitgedrukt in het prijspeil van het betreffende jaar. Decentralisatie-uitkeringen kennen geen correctie voor loon- en prijsontwikkelingen en betreffen nominale bedragen.¹³ De integratie-uitkeringen Beschermd wonen, Participatie en Voogdij/18+ zijn wel geïndexeerd.¹⁴ De Voorjaarsnota geeft hiervoor de loon- en prijsbijstellingen voor de tranche 2022,¹⁵ maar niet die voor latere jaren. Deze hebben wij zelf geraamd en toegevoegd (kader 1).

¹¹ Uit het gemeentefonds worden niet alleen uitkeringen aan gemeenten gedaan; een deel wordt besteed aan verdeelonderzoek (bron: Begroting gemeentefonds 2022, Tweede Kamer, vergaderjaar 2021–2022, 35 925 B, nr. 2, blz. 14). Dit verwaarlozen we.

¹² Tweede Kamer, vergaderjaar 2021–2022, 36 120, nr. 1.

¹³ Zie meicirculaire gemeentefonds 2022, blz. 49.

¹⁴ Meicirculaire gemeentefonds 2022, blz. 6.

¹⁵ “Loon- en prijsbijstelling en volume-indexatie Wmo BW” en “Loon- en prijsbijstelling overig”, blz. 116.

Kader 1: de gemeentefondsuitkering in de Voorjaarsnota

De voor het gemeentefonds beschikbare middelen zijn berekend door de volgende posten in de Voorjaarsnota op te tellen:

- Tabel 57. Gemeentefonds: *Stand Voorjaarsnota*. Het hierin begrepen bedrag van 854 miljoen euro in 2022 voor de energietoelage voor uitkering aan huishoudens met een inkomen tot 120 procent van het sociaal minimum (bron: Voorjaarsnota blz. 117) laten we echter buiten beschouwing. Deze middelen zullen naar verwachting volledig aan dit doel worden besteed. Ook de gemeentelijke uitgaven aan deze energietoelage worden in de berekeningen niet meegenomen. Die zijn nog niet verwerkt in de begrotingscijfers die we gebruiken.

De onderdelen *Loon- en prijsbijstelling en volume-indexatie WMO BW* en *Loon- en prijsbijstelling overig* in deze tabel betreffen alleen de tranche LPO 2022 en de volume-indexatie BW voor 2023. De tranches voor de latere jaren zijn toegevoegd door steeds 3,6 procent te nemen van voor jaar t-1 ingeboekte bedragen voor de integratie-uitkeringen WMO BW, Participatie en Voogdij 18+ (bron: meicirculaire gemeentefonds 2022). Dit percentage is afgeleid van de LPO-bedragen voor 2022 die wel in de Voorjaarsnota staan. Een alternatief zou zijn som te nemen van de gemiddelde prijsmutatie bbp in 2022-2025 (2,9%) en de reële groei van de collectieve zorguitkeringen en uitgaven aan Wmo/Jeugdzorg, onderdeel reële lonen en prijzen, in die periode (0,7%), conform het CEP 2022 (tabel 3.1, blz. 16). Dit komt op hetzelfde percentage uit.

- Tabel 63. Accres gemeentefonds: *Stand Voorjaarsnota*, gecorrigeerd voor het deel dat bestemd is voor het btw-compensatiefonds (bron: opgave ministerie van Financiën).
- Tabel 80. Overboekingen CA-middelen op Aanvullende Post naar begrotingshoofdstukken: *Uitvoeringskosten Omgevingswet gemeenten (dossiers medeoverheden)*. Dit bedrag is in de Startnota opgenomen, maar in de Voorjaarsnota nog niet aan het gemeentefonds toegevoegd omdat hier nog gesprekken over lopen. We veronderstellen dat dit later alsnog aan het gemeentefonds zal worden toegevoegd en nemen het daarom mee.
- Tabel 81. Resterende CA-middelen op de Aanvullende Post: *Jeugd conform advies CvW met aanvullende maatregelen, Schrappen oloop opschalingskorting en Overige dossiers medeoverheden* (alleen het deel dat bestemd is voor het gemeentefonds; bron: Tweede Kamer, vergaderjaar 2021–2022, 35 925 VII, nr. 105). Dit betreft middelen die in het coalitieakkoord voor het gemeentefonds zijn bestemd, maar waarover nog geen formele besluitvorming heeft plaatsgevonden. We veronderstellen dat dit geld later nog aan het gemeentefonds zal worden toegevoegd en nemen het daarom mee.

Bij de extra middelen die gemeenten hebben ontvangen voor het bestrijden van de financiële gevolgen van de covid-pandemie volgen we een vergelijkbare aanpak als bij de energietoelage. We gaan ervan uit dat deze middelen, en de besteding ervan, niet in de gemeentelijke begrotingscijfers zijn verwerkt. Er is hiervoor dus geen correctie toegepast.

3.3. Belastingen

In de iv3-indeling vallen de toeristenbelasting en de forensenbelasting sinds 2017 niet meer onder de belastingen, maar onder het taakveld Economische promotie. Hoewel daar ook andere zaken op worden geboekt nemen we het saldo van dit taakveld hier op als netto inkomsten uit de toeristenbelasting (en de veel kleinere forensenbelasting).

We ramen de volumeontwikkeling van de netto belastingopbrengsten op twee verschillende manieren:

- Door extrapolatie van de netto belastinginkomsten in de jaren 2017-2022, gecorrigeerd voor inflatie (iv3 begrotingscijfers).¹⁶
- Op basis van de geprognoseerde groei van het aantal inwoners. We beschouwen dit als kostendrijver, maar ook als indicator voor hoeveel belastingmiddelen een gemeente kan binnenhalen.

Op basis van de zo geraamde volume-ontwikkelingen van de belastingopbrengsten en de verwachte inflatie (cpi) berekenen we de geraamde belastingontvangsten voor 2023-2028, uitgaande van het niveau van 2022.

3.4. Grondexploitatie

Ook het saldo van de post grondexploitatie rekenen we mee bij de algemene middelen. Het saldo van deze post fluctueert van jaar op jaar. Extrapolatie lijkt weinig zinnig. We houden voor het volume het gemiddelde aan voor de jaren 2017-2022 en corrigeren dit voor de prijsontwikkeling.

3.5. Treasury

Het saldo op het taakveld treasury fluctueert ook van jaar op jaar. We gaan, net als bij grondexploitatie, uit van het gemiddelde in 2017-2022. Hoewel de rente sinds 2022 sterk oploopt, verwachten we om die reden de komende jaren geen hogere lasten op dit taakveld (zie appendix).

Treasury is voor de jaren 2017-2022 per saldo een uitgavenpost (in de begrotingen).¹⁷ Daarom nemen we het mee bij de netto uitgaven. In tegenstelling tot de overige onderdelen van de netto uitgaven houden we de uitgaven aan treasury (zoals gezegd) echter constant.

¹⁶ Bij het taakveld "belasting overig" is het jaar 2022 niet in de extrapolatie meegenomen, omdat (vermoedelijk door de coronapandemie) voor dat jaar incidenteel een veel lagere opbrengst is begroot. Dit zien we niet bij de parkeerbelasting of de toeristenbelasting.

¹⁷ Onder Treasury vallen in de iv3 baten en lasten uit financiering (rente), beleggingen, dividenden, schenkingen en legaten. De verkoop van Eneco in 2020 is in de begrotingscijfers niet terug te vinden (wel in de rekeningcijfers), dus hiervoor hoeft niet te worden gecorrigeerd.

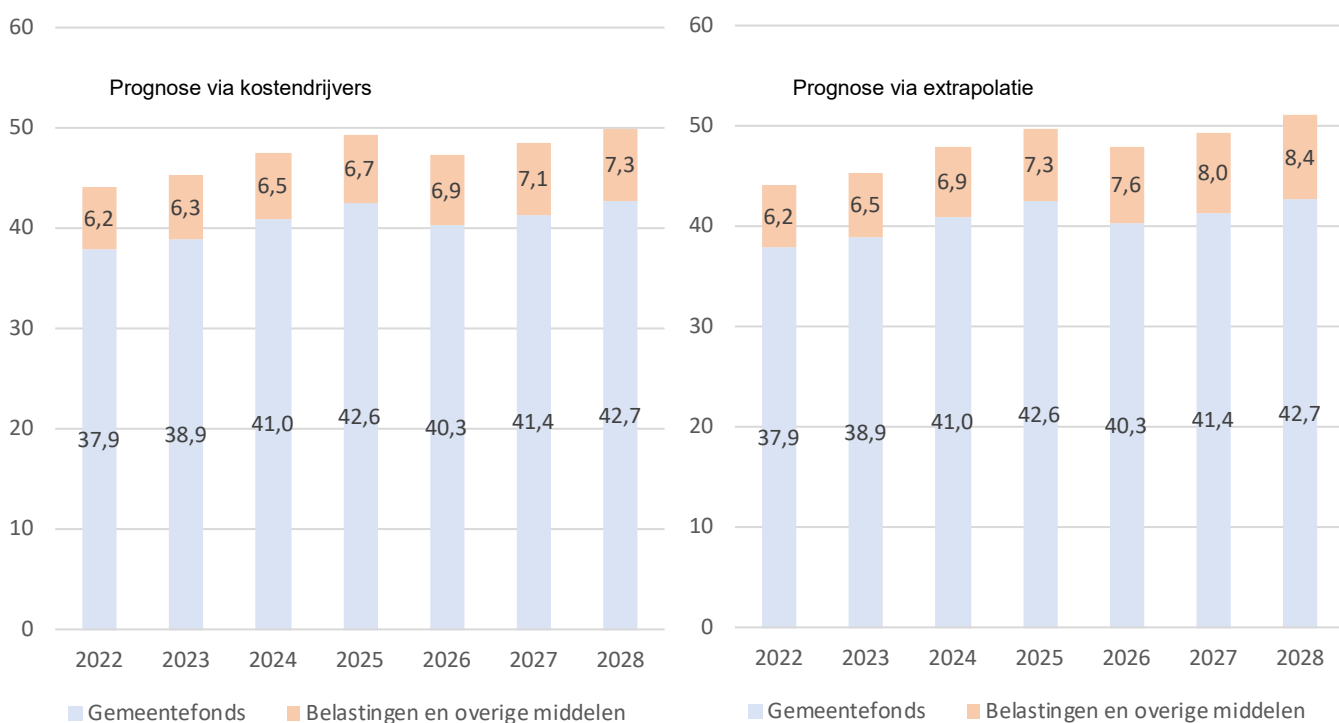
3.6. Uitkomsten

Figuur 1 geeft de prognoses van de netto inkomsten uit algemene middelen in het scenario waarin het accres van het gemeentefonds na 2025 is vastgezet.¹⁸ Figuur 2 laat de prognose zien bij een groeiend accres, gebaseerd op de bestaande normeringssystematiek.

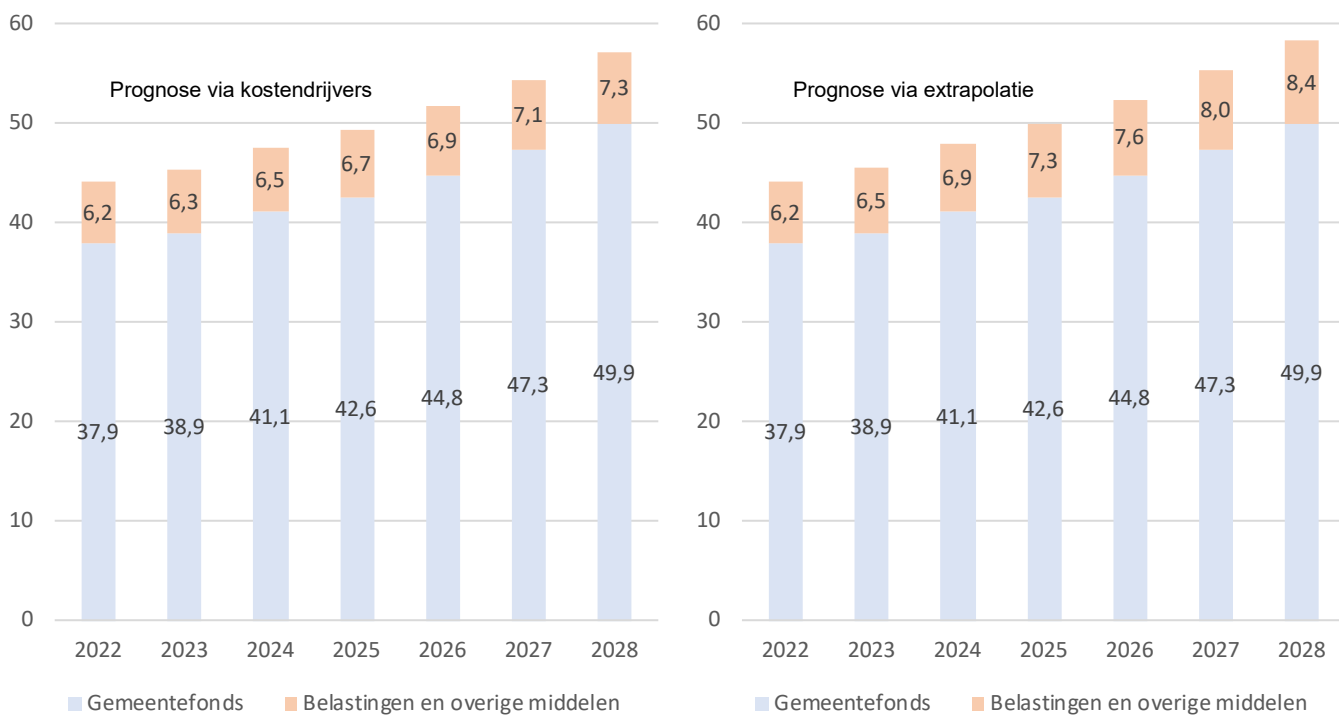
Algemene middelen worden uitgesplitst in gemeentefonds enerzijds en belastingen en overige middelen anderzijds. In de linkerhelft van deze figuren groeit de belastingopbrengst met het aantal inwoners, in de rechterhelft is de belastingopbrengst uit de periode 2017-2022 geëxtrapoleerd. Voor wat betreft de algemene uitkering en de inkomsten uit grondexploitatie (onderdeel van “belastingen en overige middelen”) verschilt de linkergrafiek niet van de rechter.

¹⁸ Loon- en prijsontwikkelingen worden zoals vermeld wel gecompenseerd.

Figuur 1. Prognoses van de algemene middelen bij een accres dat na 2025 is vastgezet. Miljarden euro in lopende prijzen

Figuur 2. Prognoses van de algemene middelen bij een groeiend accres. Miljarden euro in lopende prijzen.

4 Prognose netto uitgaven

Netto uitgaven zijn lasten waar geen specifieke baten tegenover staan. Netto uitgaven worden gedekt uit de algemene middelen. We maken een prognose voor 2023-2028.

4.1. Basisniveau 2022

De basis voor de prognose vormen de begrote netto uitgaven in 2022 (bron: iv3). Deze worden verhoogd met de volumestijging en met de loon- en prijsontwikkeling.

Netto uitgaven worden berekend als de som van lasten minus baten per taakveld, met uitzondering van de taakvelden die betrekking hebben op algemene middelen (zie tabel 2).¹⁹

4.2. Raming volumeontwikkeling: twee opties

We ramen de volumeontwikkeling van de netto uitgaven op twee verschillende manieren:

- Op basis van de groei van de kostendrijvers (maatstaven) uit het verdeelmodel van de algemene uitkering uit het gemeentefonds.
- Door extrapolatie van de uitgavenontwikkeling in 2017-2022 (iv3-begrotingscijfers).

We behandelen deze opties hieronder apart.

Volumeraming op basis van kostendrijvers

Bij de eerste benadering veronderstellen we dat het verdeelsysteem van de algemene uitkering uit het gemeentefonds goede indicatoren bevat voor de kostendrijvers van de netto uitgaven.²⁰ Of beter gezegd: dat de *groei* van de volumina van de verdeelmaatstaven een goede indicator is van de benodigde *extra* algemene middelen bij ongewijzigd beleid doordat de werklust toeneemt (bijvoorbeeld door bevolkingsgroei). Dit is niet per se het geval. Als dat wel zo was geweest dan zou de groei van het gemeentefonds op dergelijke kostendrijvers kunnen worden gebaseerd. In werkelijkheid groeien de gemeentelijke uitgaven sterker.

¹⁹ Zoals eerder gezegd worden toegerekende rente, mutaties reserves en resultaat van de rekening niet meegenomen. En wordt het saldo op treasury bij de netto uitgaven meegenomen, voor het gemiddelde in de jaren 2017-2022.

²⁰ Naast de algemene uitkering kent het gemeentefonds enige tientallen integratie- en decentralisatie-uitkeringen (in 2022 goed voor 14 procent van het gemeentefonds). Het is ondoenlijk om de verdeelmodellen van al deze uitkeringen (voor zover daar al sprake van is) ook bij dit onderzoek te betrekken.

Deze benadering houdt bijvoorbeeld geen rekening met het feit dat de zorgkosten sneller stijgen dan de demografische ontwikkeling suggereert²¹ en met het feit dat de overheidsuitgaven bij een stijgende welvaart in het algemeen sneller groeien dan de bevolking. Bij extrapolatie van de uitgaven in de voorafgaande periode, de andere manier waarop we de ontwikkeling van de netto uitgaven ramen, worden deze factoren wel meegenomen. Die benadering levert dan ook een sterkere groei op van de netto uitgaven van gemeenten. Een andere beperking van het ramen op basis van kostendrijvers is dat de groei daarvan voor een groot deel wordt afgeleid van bevolkingsprognoses die in het verleden stelselmatig te laag bleken uit te vallen.²²

De raming op basis van kostendrijvers moet daarom niet worden opgevat als een realistische schatting, maar als een ondergrens. Lager dan deze raming zullen de uitgaven niet worden.

Hoe de raming tot stand is gekomen wordt beschreven in kader 2.

Kader 2: Volumering op basis van kostendrijvers

We gebruiken de verdeelmaatstaven van de algemene uitkering als indicatoren voor kostendrijvers van uit algemene middelen te bekostigen taken (alleen de kostengerelateerde verdeelmaatstaven, niet de maatstaven voor de eigen middelen). We hanteren het nieuwe verdeelsysteem dat in 2023 ingaat, en gebruiken voor de berekeningen het rekenmodel dat op 31 mei 2022 en is gepubliceerd als bijlage van de meicirculaire 2022.¹ Dat bevat ook de te verwachten groei van het volume van de verdeelmaatstaven.

Uit het eerder genoemde verdeelbestand van de algemene uitkering leiden we af welk deel van het uitkeringsbedrag met elke (kosten)maatstaf wordt verdeeld. We vermenigvuldigen dit aandeel met de verwachte groei van de desbetreffende maatstaf en met de totale netto uitgaven in 2022. Voor alle uitgavenmaatstaven opgeteld zijn dit zijn de geraamde macro uitgaven in het eindjaar (in prijzen van 2022). Als laatste stap worden deze nog omgerekend in lopende prijzen.

Volumering op basis van extrapolatie netto uitgaven 2017-2022

Behalve door gebruik te maken van kostendrijvers maken we ook een prognose van de netto uitgaven door extrapolatie van de begrote (netto) uitgaven in 2017-2022. De netto lasten in de periode 2017-2022, gecorrigeerd voor inflatie, worden daarbij lineair geëxtrapolerd naar de periode 2023 – 2028. Vervolgens worden de gevonden bedragen omgerekend in lopende prijzen. De aanname is hier dus dat de jaarlijkse volumegroei in de komende periode gemiddeld gelijk is aan die in de afgelopen periode.

Hoe realistisch deze aanname is weten we niet. Het is bijvoorbeeld niet zeker dat de sterke uitgavengroei in het sociale domein zich onverminderd zal voortzetten. Het Rijk, aanbieders en gemeenten werken samen aan een hervormingsagenda die de kosten uiteindelijk zou moeten verlagen. Aan de andere kant suggereert recent onderzoek dat

²¹ CPB, *Centraal Economisch Plan 2022*, tabel 3.1.

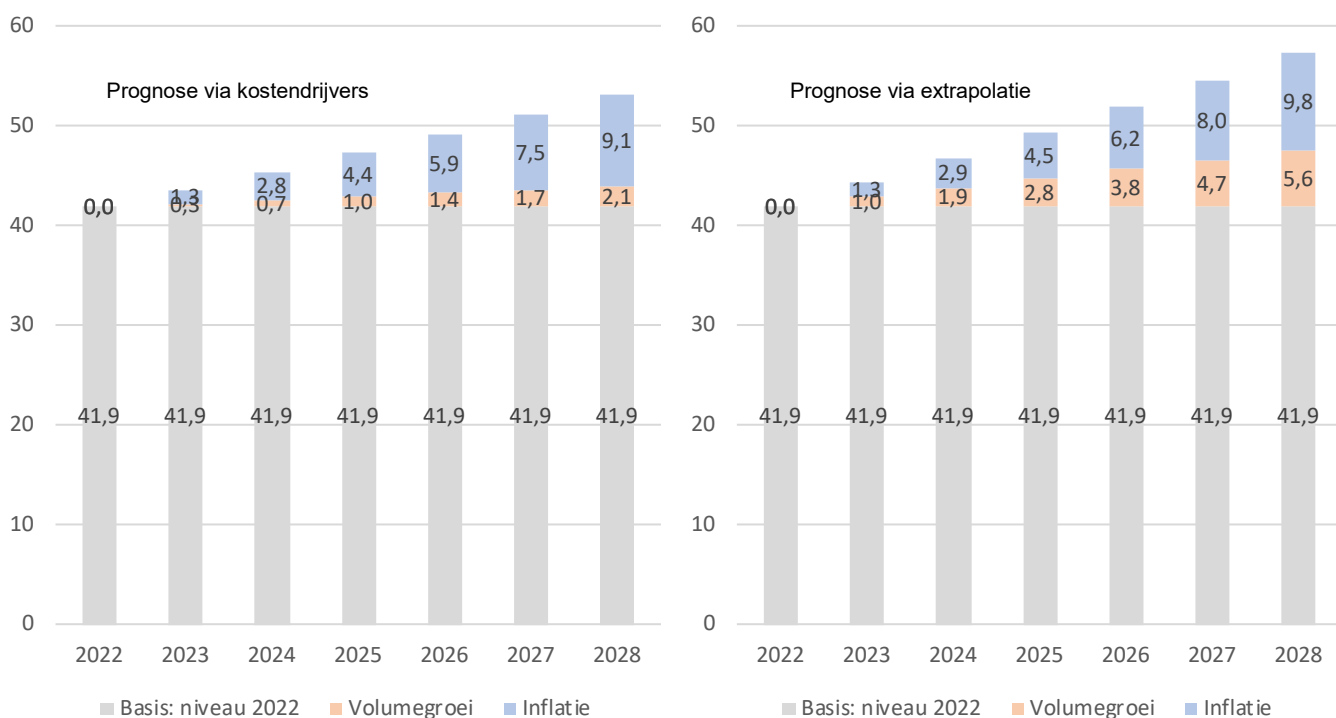
²² <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/bevolking-groeit-veel-snelser-dan-eerder-gedacht/>

de netto uitgaven van gemeenten de afgelopen periode onder druk stonden door financiële krapte en dat dit heeft geleid tot achterstallig onderhoud, dat in de komende periode moet worden ingelopen (zie hoofdstuk 6).

4.3. Uitkomsten

Figuur 3 toont de Prognoses van de netto uitgaven. Het basisjaar is 2022; de vanaf dan geprognostiseerde groei is uitgesplitst in volumegroei (roze) en inflatie (blauw). Extrapolatie (rechterhelft figuur 3) leidt tot hogere prognoses dan de benadering op basis van kostendrijvers (linkerhelft figuur). In beide gevallen leidt inflatie tot een aanzienlijk hogere uitgavenstijging dan volumegroei.

Figuur 3. Prognoses van de netto uitgaven. Miljarden euro in lopende prijzen.

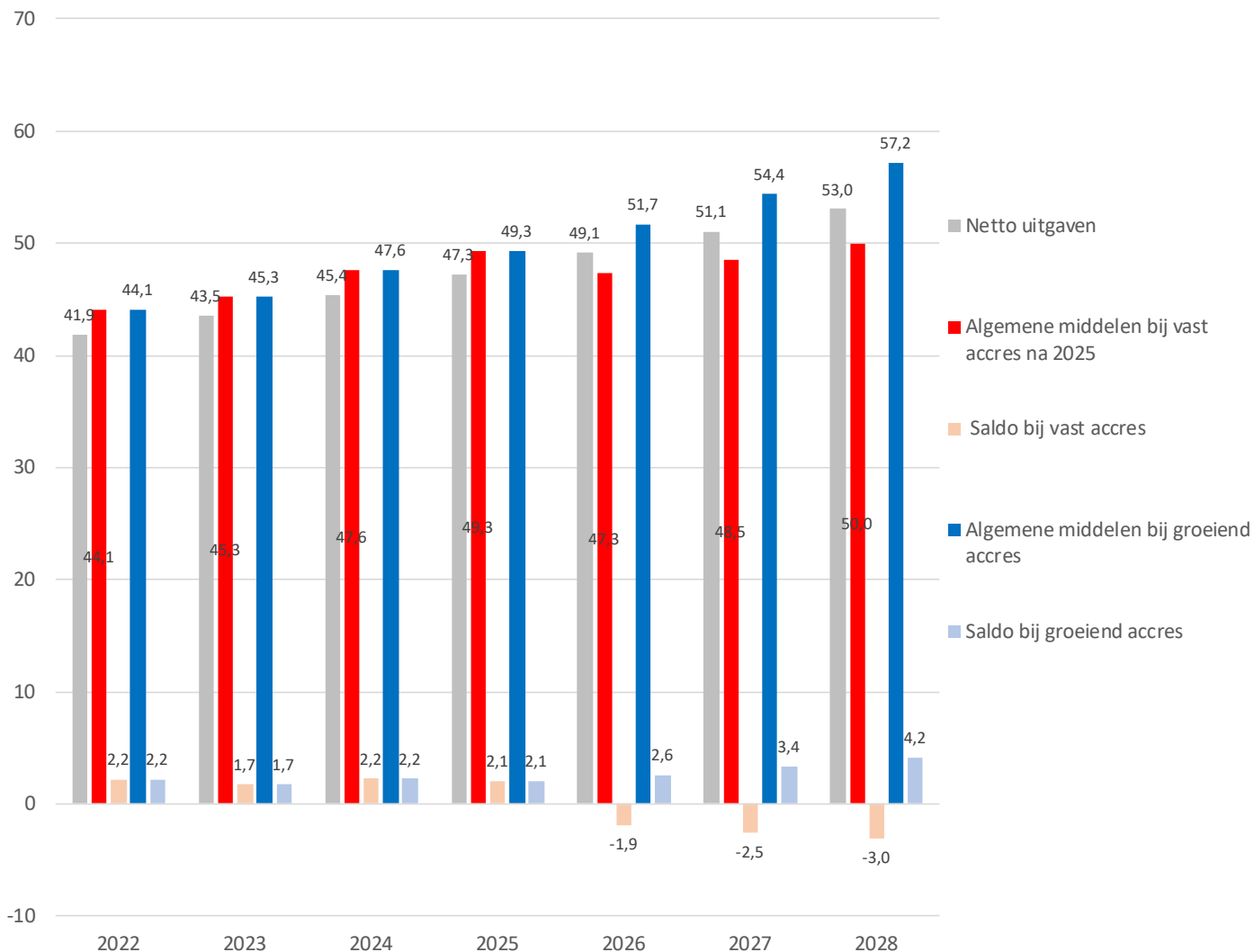

5 Prognose financiële ruimte 2022-2028

Bovenstaande aanpak levert vier prognoses op voor de algemene middelen en de netto uitgaven van gemeenten bij ongewijzigd beleid. Prognoses zijn gemaakt op basis van extrapolatie ofwel op basis van de verwachte groei van kostendrijvers (aantal inwoners, enz.). Daarnaast zijn de accresen vanaf 2026 bevroren ofwel voortgezet conform de bestaande normeringssystematiek.

5.1. Prognoses op basis van kostendrijvers

Figuur 4. Prognoses op basis van kostendrijvers (miljard euro, lopende prijzen)

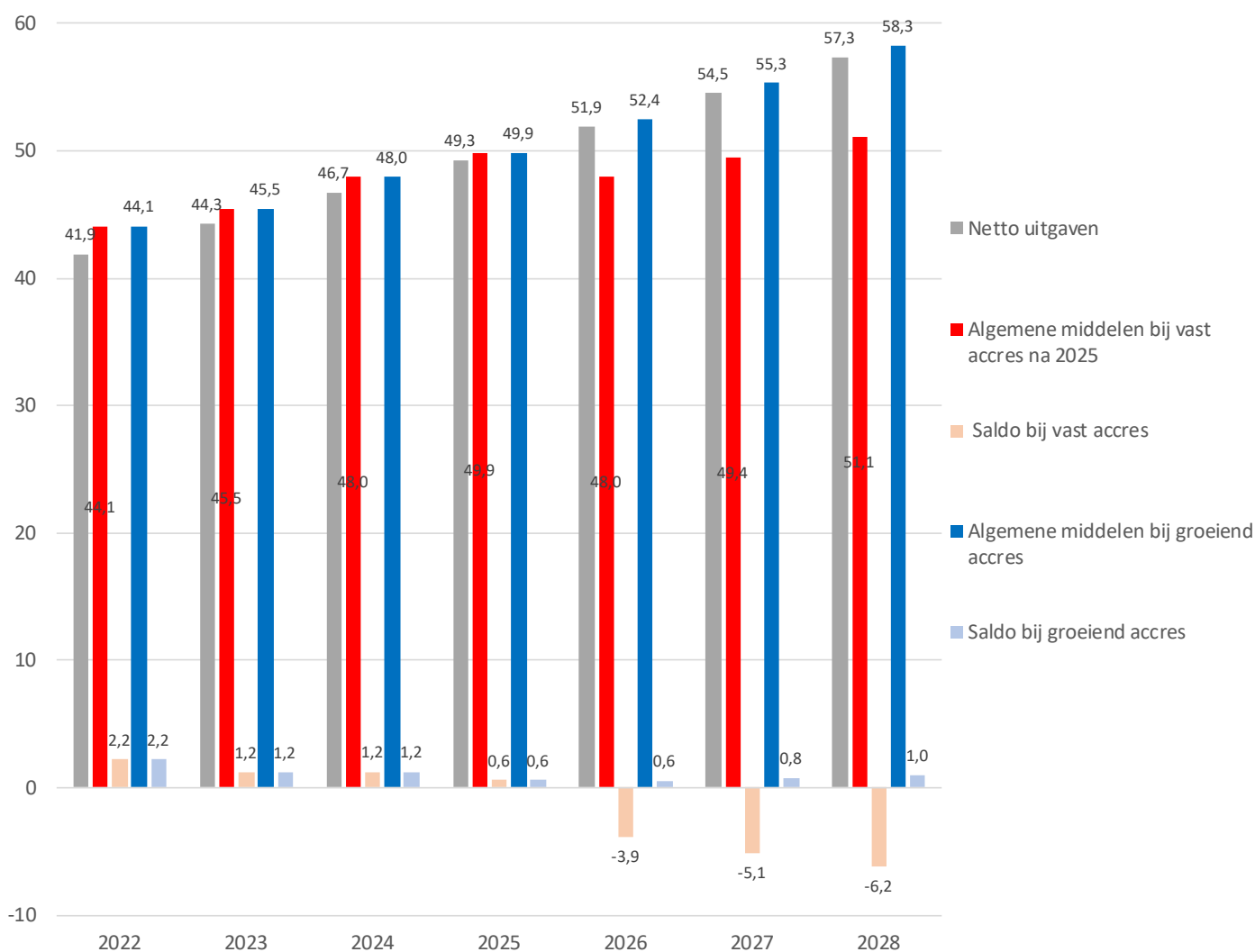

Figuur 4 toont de financiële ruimte van gemeenten op basis van ramingen die zijn gebaseerd op kostendrijvers. De algemene middelen worden getoond voor de twee scenario's: met vast accres na 2025 (rode staven) en met groeiend accres (blauwe staven). Het saldo van netto uitgaven en algemene middelen geeft aan in hoeverre gemeenten bij ongewijzigd beleid kunnen rondkomen.

Bij een vast accres na 2025 slaat dit saldo in 2026 om naar negatieve bedragen. Bij een volgens de huidige systematiek groeiend accres (en bij lineair door groeiende rijksuitgaven) is dit saldo voor alle jaren positief.

5.2. Prognoses op basis van extrapolatie

Figuur 5. Prognoses op basis van extrapolatie (miljard euro, lopende prijzen)

Figuur 5 toont de financiële ruimte van gemeenten op basis van ramingen die zijn gebaseerd op lineaire extrapolatie. Dit levert in beide scenario's een negatiever beeld op dan figuur 4. Het saldo van netto uitgaven en algemene middelen loopt bij een vastgezet accres op tot 6 miljard euro negatief.

Dat de uitkomsten in figuur 5 verschillen van die in figuur 4 is niet verwonderlijk. De benadering op basis van de kostendrijvers uit het verdeelmodel van de algemene uitkering (figuur 4) houdt met diverse groeifactoren geen rekening (zie paragraaf 4.2) en is daarom niet bedoeld als realistische schatting maar als ondergrens. De benadering op basis van extrapolatie (figuur 5) houdt met dergelijke factoren wel rekening en komt daardoor op hogere netto uitgaven en ongunstiger saldi. Deze benadering veronderstelt wel dat de volumeontwikkeling van de gemeentelijke uitgaven na 2022 gelijk is aan die in de voorafgaande periode. In werkelijkheid kan die hoger of lager uitpakken.

6 Niet meegenomen factoren

Dit hoofdstuk noemt verschillende ontwikkelingen die niet in de voorafgaande berekeningen zijn meegenomen en die van belang zijn voor de interpretatie van de uitkomsten.

6.1. Basisjaar

De exercities in de voorafgaande hoofdstukken nemen het jaar 2022 als basis. Dit veronderstelt stilzwijgend dat de bekostiging van gemeenten in 2022 adequaat is. Dat is echter niet het geval. De groei van het gemeentefonds heeft door verschillende oorzaken geen gelijke tred gehouden met de inflatieontwikkeling en het volume van de gemeentelijke taken.²³ Door een krappe financiële positie lagen de netto uitgaven in basisjaar 2022 op een niveau dat zonder aanzienlijke ombuigingen niet houdbaar is (zie volgende paragrafen). Door een hoger niveau te kiezen als basis voor de prognoses van de netto uitgaven zouden de geprognosticeerde saldi van netto uitgaven en algemene middelen negatiever uitvallen.

Hier komt bij dat de extra middelen voor jeugdzorg (1,3 miljard euro in 2022) zo laat bekend werden gemaakt dat niet alle gemeenten ze in hun begrotingen zullen hebben verwerkt. Ook het hogere accres voor 2022 was ten tijde van het opstellen van de gemeentelijke begrotingen nog niet bekend. Omdat gemeentebegrotingen moeten sluiten leidt dit alles tot lagere begrote netto uitgaven in 2022.

Ook het feit dat we begrotingscijfers gebruiken, omdat rekeningcijfers voor 2021 en 2022 nog ontbreken, is een beperking. Sommige lasten, bijvoorbeeld die voor jeugdzorg, vielen de afgelopen periode structureel hoger uit dan begroot.

Door dit soort factoren vallen de netto uitgaven voor 2022 in de berekeningen 2,2 miljard euro lager uit dan de algemene middelen (zie figuur 4 of figuur 5), terwijl dit in werkelijkheid vermoedelijk niet zo zal uitpakken. Dit leidt weer tot lagere prognoses voor de netto uitgaven.

6.2. Achterstand in investeringen en beheerslasten

Doordat de financiële positie van gemeenten al enige tijd krap is,²⁴ hebben veel gemeenten fors ingeteerd op hun reserves, hun belastingen verhoogd en hun begroting optisch sluitend gemaakt door de afschrijvingsduur van bezittingen te verlengen en door de kosten van het vervangen van bestaande voorzieningen slechts gedeeltelijk te

²³ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Staat van het Bestuur 2020*, blz. 63.

²⁴ M.A. Allers (2021) De gemeentefinanciën zijn onhoudbaar, *ESB*, 298-300; BDO (2022), *Benchmark Nederlandse gemeenten 2022*.

begroten.²⁵ Zo wordt rooibouw gepleegd op de eigen organisatie en hebben gemeenten nauwelijks nog het vermogen om tegenvallers op te vangen. De omvang van de stille lasten in de gemeentelijke exploitaties als gevolg van het niet (volledig) activeren van investeringen in het verleden, het verlengen van de afschrijvingsduur en het verlaagde investeringsvolume ten opzichte van de trend in de afgelopen jaren wordt geschat op minimaal 700 miljoen euro.²⁶

6.3. Kosten sociaal domein

Maatschappelijke ontwikkelingen hebben de afgelopen jaren geleid tot groeiende kosten binnen het sociale domein. Zo groeide het beroep op jeugdzorg sterker dan het aantal jongeren. Hoe dergelijke kosten zich verder zullen ontwikkelen is niet te voorspellen. Dit hangt, naast maatschappelijke ontwikkelingen, sterk af van de hervormingsagenda die nog in ontwikkeling is. Ook kan bijvoorbeeld covid19 nog langere tijd effect hebben op de vraag naar wmo- en jeugdzorg.

6.4. Investeringsopgaven

Van gemeenten worden grote bijdragen verwacht aan landelijke opgaven voor klimaatadaptatie, energietransitie, digitale transformatie, woningbouw en Omgevingswet. Hoeveel geld hiervoor nodig is valt op dit moment niet te zeggen. Alleen voor onderdelen zijn enkele schattingen beschikbaar.

Zo zijn de jaarlijkse uitvoeringskosten van de klimaatopgave voor gemeenten geraamd op € 479 tot € 522 miljoen in 2022, oplopend € 771 tot € 953 miljoen in 2030.²⁷ De kosten van de infrastructurele aanpassingen die hiervoor nodig zullen zijn liggen op een aanzienlijk hoger maar nog onbekend niveau.

De transitiekosten van de Omgevingswet worden voor gemeenten geschat op 1,1 tot 1,7 miljard euro.²⁸ Daar komen structurele kosten bij waarvoor de kosten alleen binnen zeer brede marges zijn geraamd.²⁹

De totale kosten die met de grote opgaven gemoeid zullen zijn vallen nog niet te voorspellen. Duidelijk is dat het om aanzienlijke bedragen gaat die met de bestaande middelen niet kunnen worden opgevangen.

²⁵ Bron: Bruins et al. (2021) *Gemeenten in de knel*, Amsterdam: Cebeon.

²⁶ Bruins et al. (2021) *Gemeenten in de knel*, Amsterdam: Cebeon, blz. 39.

²⁷ AEF (2020) *Uitvoeringskosten van het klimaatakkoord voor decentrale overheden in 2022-2030*, blz. 5.

²⁸ N. de Blaay en E. van Leest (2021) *Integraal Financieel Beeld Stelselwijziging Omgevingswet*, KokxDeVoogd, blz.

7. Een (onbekend) deel van deze kosten is in 2022 al gemaakt.

²⁹ Idem, blz. 8-9.

6.5. Conclusie

Gegeven de beperkingen waarbinnen de prognoses in deze rapportage tot stand zijn gekomen, en de bestaande krapte in de gemeentelijke financiën, zou het hier geraamde saldo van algemene middelen en netto uitgaven bij bestaand beleid structureel een aanzienlijk overschot moeten kennen om gemeenten in staat te stellen te doen wat er van ze wordt verwacht. Dit saldo is na 2025 echter niet positief maar negatief wanneer het accres conform de kabinetsplannen wordt vastgezet. Bij een accres dat conform de bestaande methode blijft groeien is dit saldo na 2025 in de meest realistische prognose (op basis van extrapolatie) wel positief maar klein van omvang (circa 1 miljard euro).

7 Uitsplitsing prognoses naar verschillende categorieën gemeenten

7.1. Inleiding

De in eerdere hoofdstukken gemaakte prognoses hebben betrekking op het geheel van de gemeenten. Mogelijk zal de financiële ruimte zich verschillend ontwikkelen voor verschillende groepen gemeenten. Dit hoofdstuk vertaalt die prognoses daarom naar verschillende categorieën gemeenten.³⁰ We onderscheiden de volgende categorieën:

- Sociaal-economische structuur³¹
 - Zwak
 - Matig
 - Redelijk
 - Goed
- Centrumfunctie³²
 - Zonder
 - Weinig
 - Redelijk
 - Sterk
- Gemeentegrootte
 - Klein (<= 20.000 inwoners)
 - Middel (20.001 – 50.000 inwoners)
 - Middelgroot (50.001 – 100.000 inwoners)
 - Groot (> 100.000 inwoners)
- Herverdeeleffect algemene uitkering in 2023³³
 - Sterk negatief (nadeel > 40 euro per inwoner)
 - Beperkt negatief (nadeel 0 – 40 euro per inwoner)
 - Beperkt positief (voordeel 0 – 40 euro per inwoner)
 - Sterk positief (voordeel > 40 euro per inwoner)
- Landsdelen
 - Noord (Groningen, Fryslân en Drenthe)
 - Oost (Overijssel, Flevoland en Gelderland)
 - West (Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht)
 - Zuid (Noord-Brabant, Zeeland en Limburg)

³⁰ Door de grote onzekerheid die de prognoses omgeeft worden geen uitkomsten gepresenteerd op het niveau van afzonderlijke gemeenten.

³¹ Conform de indeling van het ministerie van BZK, zie het Excelbestand Begrotingsanalyse 2022 op <https://kennisopenbaarbestuur.nl/thema/gemeentefonds/>

³² Idem.

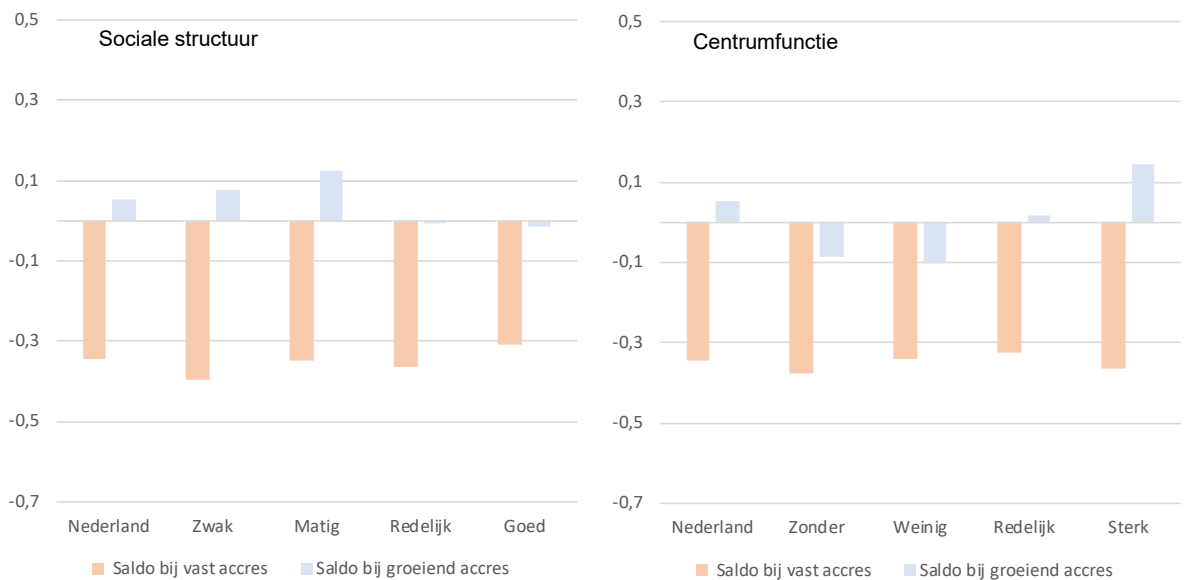
³³ Deze indeling is zo gekozen dat de vier groepen ongeveer evenveel gemeenten tellen. Bron: bestand Nieuwe+verdeling+gemeentefonds+2022+conv bij meicirculaire gemeentefonds 2022.

Appendix 3 geeft per gemeente aan tot welke categorieën deze behoort (met uitzondering van het landsdeel, dat bekend wordt verondersteld). Om de bedragen voor de verschillende categorieën vergelijkbaar te maken drukken wij ze uit in euro per inwoner. Details over de gevolgde werkwijze zijn te vinden in appendix 2.

7.2. Saldo van netto uitgaven en algemene middelen

Figuur 6 laat het geprognosticeerde saldo van netto uitgaven en algemene middelen in 2028 zien voor gemeenten met een verschillende sociale structuur (links) en voor gemeenten met een verschillende centrumfunctie (rechts). Ter vergelijking zijn de gemiddelde waarden voor het alle gemeenten samen ook opgenomen.

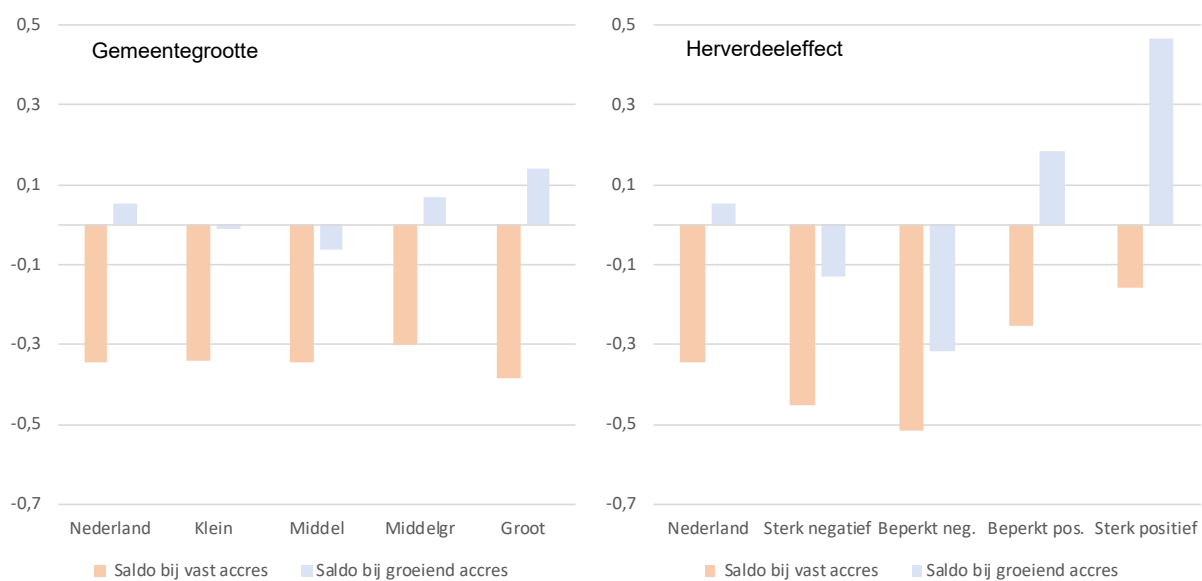
Figuur 6. Saldo van netto uitgaven en algemene middelen in 2028, naar sociale structuur en centrumfunctie (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

Figuur 7 laat het saldo van netto uitgaven en algemene middelen zien voor gemeenten van verschillende omvang en voor gemeenten met een verschillend herverdeeeffect als gevolg van de nieuwe verdeling van de algemene uitkering vanaf 2023. Figuur 8 geeft een uitsplitsing naar landsdeel.

Voor gemeenten met een sterk positief herverdeeeffect is de prognose, zoals te verwachten was, het meest positief.

Figuur 7. Saldo van netto uitgaven en algemene middelen in 2028, naar gemeentegrootte en herverdeeleffect algemene uitkering 2023 (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

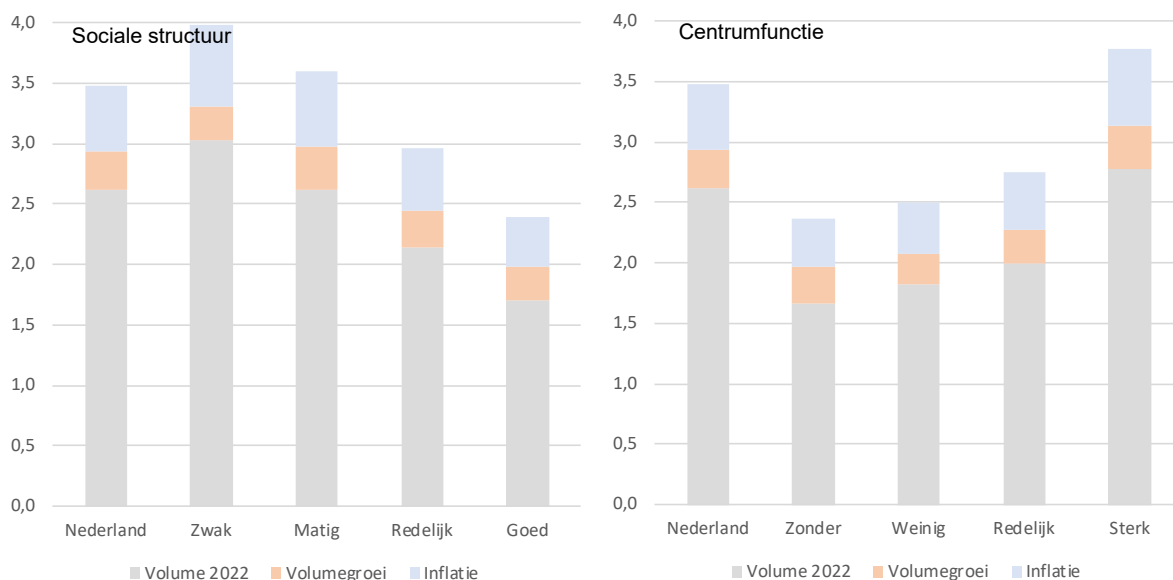
Figuur 8. Saldo van netto uitgaven en algemene middelen in 2028, naar landsdeel (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

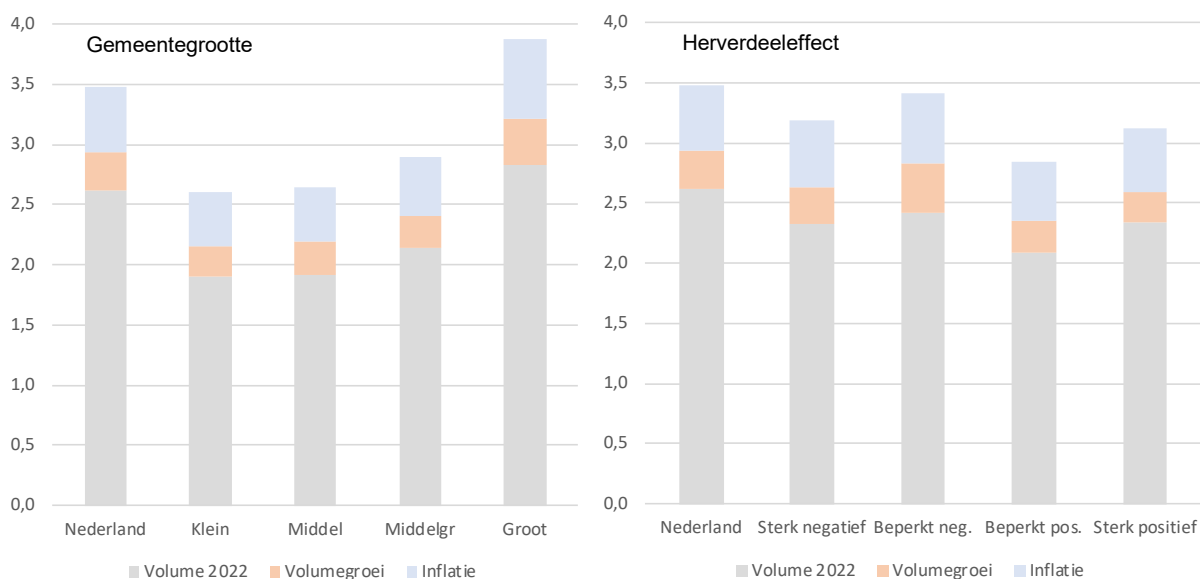
7.3. Netto uitgaven

Figuren 9 tot en met 11 splitsen de netto uitgaven voor verschillende categorieën gemeenten uit in het niveau in 2022 (onderste deel van elke staaf), de volumegroei van 2022 op 2028 (middendeel) en de inflatie (bovenste deel) in die periode.

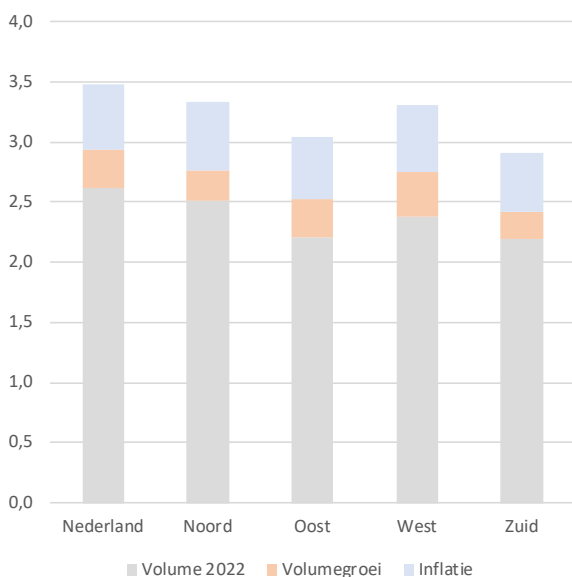
Figuur 9. Netto uitgaven in 2028, naar sociale structuur en centrumfunctie (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

Figuur 10. Netto uitgaven en algemene middelen in 2028, naar gemeentegrootte en herverdeeleffect (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

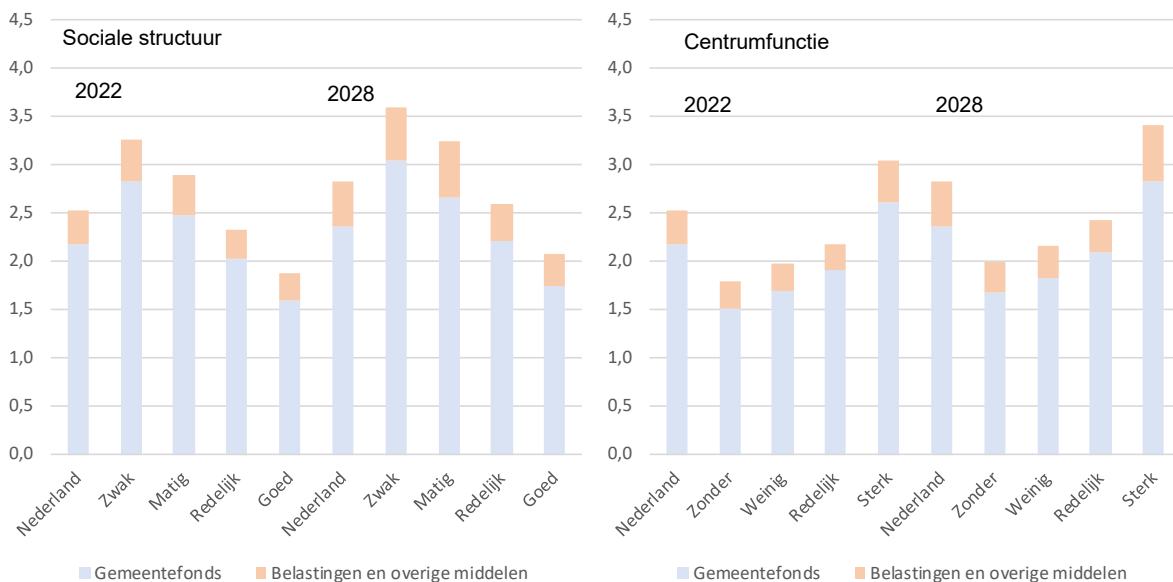
Figuur 11. Netto uitgaven in 2028, landsdeel (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

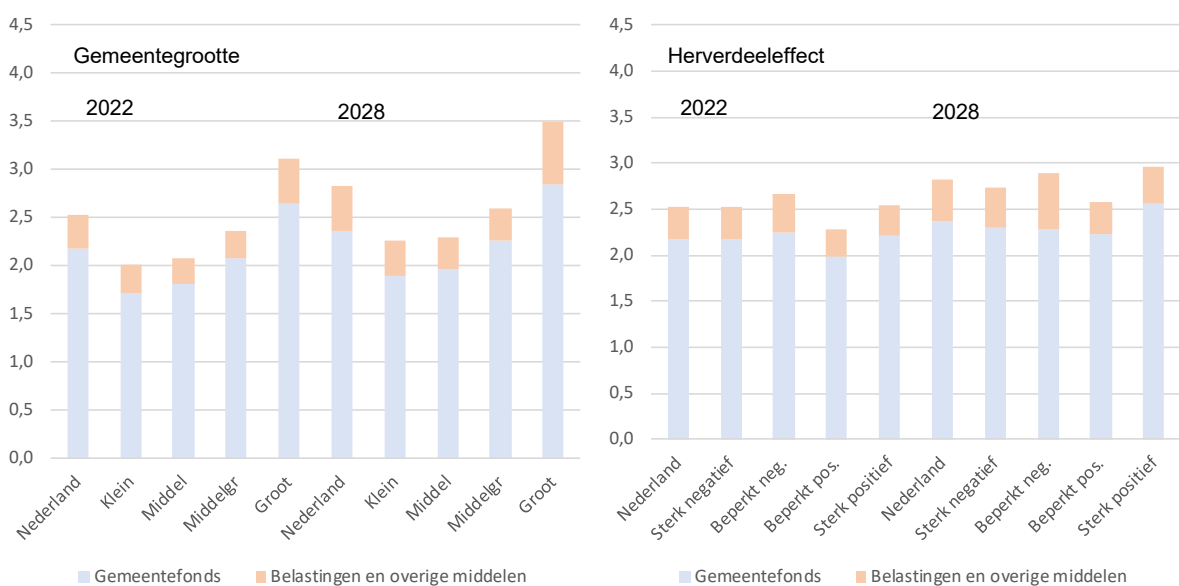
7.4. Algemene middelen bij vast accres

Figuren 12 tot en met 14 splitsen de algemene middelen bij een vanaf 2026 vastgezet accres voor zowel 2022 als 2028 uit in de gemeentefondsuitkering (onderste deel van elke staaf) en de eigen, algemene middelen (bovenste deel).

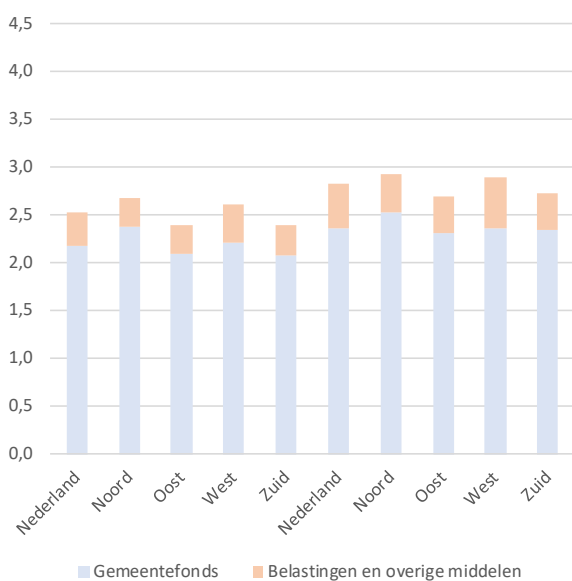
Figuur 12. Netto uitgaven bij vast accres, naar sociale structuur en centrumfunctie (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

Figuur 13. Netto uitgaven bij vast accres, naar gemeentegrootte en herverdeeleffect (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

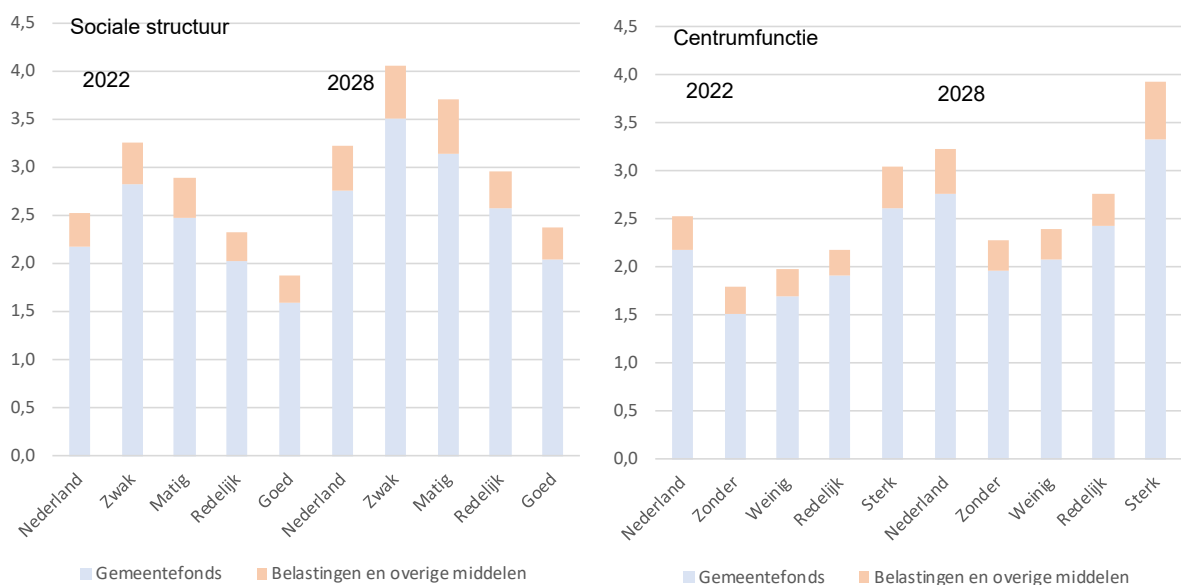
Figuur 14. Netto uitgaven bij vast accres, naar landsdeel (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

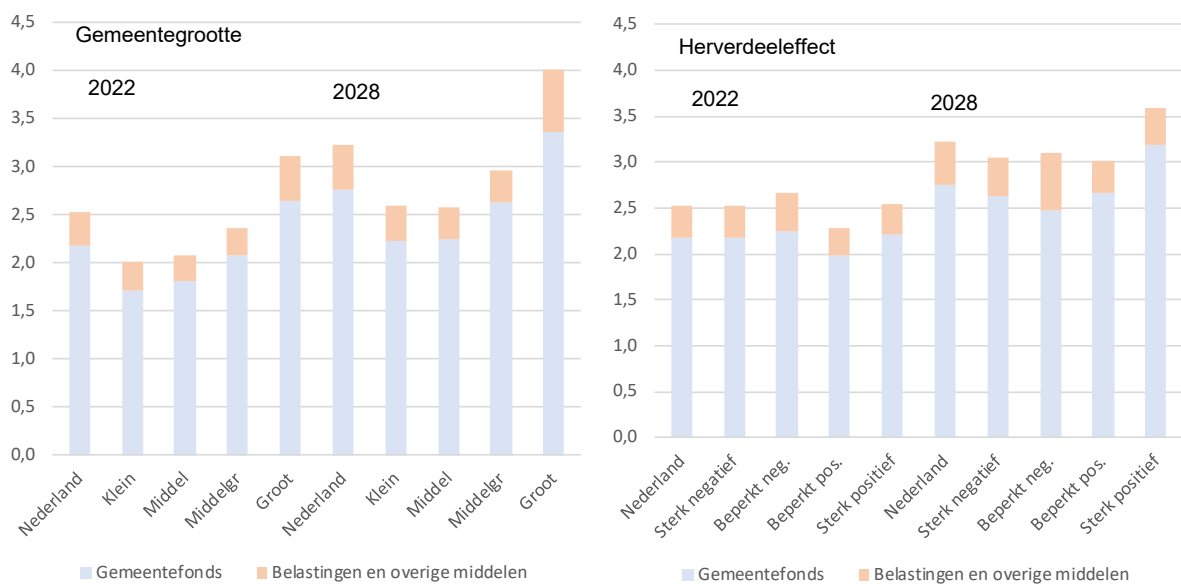
7.5. Algemene middelen bij groeiend accres

Figuren 15 tot en met 17 splitsen de algemene middelen voor zowel 2022 als 2028 uit in de gemeentefondsuitkering (onderste deel van elke staaf) en de eigen, algemene middelen (bovenste deel), bij een aan de relevante rijksuitgaven gekoppeld accres.

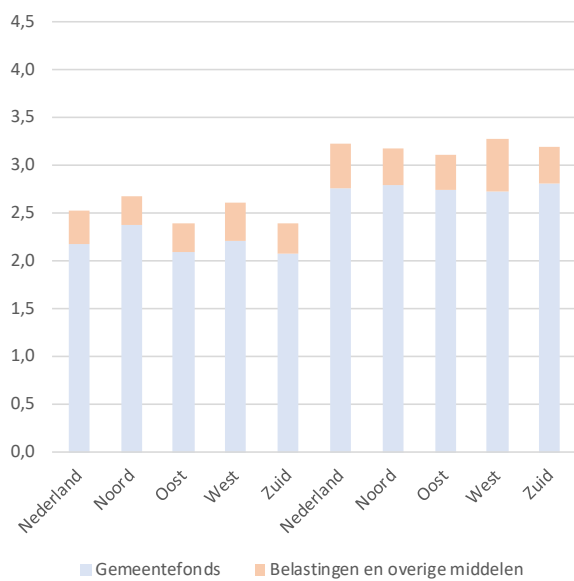
Figuur 15. Netto uitgaven bij groeiend accres, naar sociale structuur en centrumfunctie (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

Figuur 16. Netto uitgaven bij groeiend accres, naar gemeentegrootte en herverdeeleffect (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

Figuur 17. Netto uitgaven bij groeiend accres, naar landsdeel (1000 euro per inwoner, lopende prijzen)

Appendix 1. Oplopende rentevoet

Hier wordt onderbouwd waarom we in de oplopende rente geen reden zien om de lasten op het taakveld treasury aan te passen (paragraaf 3.5).

De afgelopen jaren lag de rentevoet op een historisch gezien laag niveau. Sinds begin 2022 loopt de rentevoet sterk op. Dit zal geleidelijk doorwerken in hogere rentelasten. Daar staat echter tegenover dat de gemiddelde rentevoet op de bestaande lange schuld de komende jaren nog zal dalen. Bij de uitgangspunten in de onderstaande tabel zullen de rentelasten voor gemeenten in de periode 2022 – 2028 in het optimistische scenario dalen, terwijl ze in het pessimistische scenario zullen oplopen. In beide gevallen gaat het om veranderingen die binnen de variatie van de post treasury in de periode 2017-2022 vallen. Daarom gaan we voor de eenvoud voor de prognose van het saldo op deze post uit van het gemiddelde in die periode.

Uitgangspunten berekeningen gemeentelijke rentelasten

Deel van de langlopende schuld dat jaarlijks afloopt	1/15
Jaarlijkse groei netto langlopende schuld	1 miljard euro
Netto langlopende schuld ultimo 2021	32,5 miljard euro
Netto kortlopende schuld	5 miljard euro
Rentievoet bestaande langlopende schuld	Gemiddelde rente tienjaars staatslening uit desbetreffende jaar plus 0,4%
Rentievoet korte schuld optimistisch scenario: bestaande rentevoet	3-maands euribor + 0,1%, dat is eind april 2022 -0,3%
Rentievoet korte schuld pessimistisch scenario	Bovenstaande + 2% = 1,7%
Rentievoet lange schuld optimistisch scenario: bestaande rentevoet	Swaprente + 0,25%, dat is eind april 2022 -1,9%
Rentievoet lange schuld pessimistisch scenario	Korte rente (pessimistisch) + 1% = 2,7%

Uitgangspunten met betrekking tot rentevoeten zijn gekozen na raadpleging - maar niet onder verantwoordelijkheid - van Bernard van Ommeren en Ralph Boltong (BNG Bank).

Appendix 2. Aanpak vertaling macroprognoses naar categorieën gemeenten

De prognoses op macroniveau zijn voor hoofdstuk 7 per onderdeel van de netto uitgaven en de algemene middelen verdeeld over verschillende categorieën gemeenten.

Netto uitgaven

We ramen de volumeontwikkeling van de netto uitgaven op macroniveau op twee verschillende manieren (zie paragraaf 4.2):

- Op basis van de groei van de kostendrijvers (maatstaven) uit het verdeelmodel van de algemene uitkering uit het gemeentefonds.
- Door extrapolatie van de uitgavenontwikkeling in 2017-2022.

In het eerste geval wordt nu per gemeente het aandeel in de geprognoseerde netto uitgaven 2028 berekend op basis van de verwachte groei in de volumina van de verdeelmaatstaven. Voor die groei bevat het rekenbestand bij de meicirculaire gemeentefonds 2022 cijfers, maar die gaan uit van gelijke groei in alle gemeenten. Waar mogelijk zijn in plaats van die uniforme groeifactoren eigen, gemeentespecifieke groeifactoren gehanteerd, gebaseerd op de meest recente bevolkings- en huishoudensprognose van het CBS. Die bevat gegevens voor vier verdeelmaatstaven (éénpersoonshuishoudens, inwoners, inwoners 75+ met drempel en jongeren) die goed zijn voor 26 procent van de verdeling in 2023. Deze groeifactoren gebruiken we ook voor enkele verdeelmaatstaven waarvan we verwachten dat zij hiermee sterk zijn gecorreleerd.³⁴ Samen hanteren we demografische groeifactoren op gemeenteniveau voor 59 procent van de verdeling. Voor de rest gebruiken we de groeifactoren uit de meicirculaire, die voor alle gemeenten gelijk zijn, en extrapoleren die lineair naar 2028.

In het tweede geval extrapoleren we nu voor de verschillende categorieën gemeenten in plaats voor het totaal voor alle gemeenten.

Gemeentefonds

Bij de gemeentefondsuitkering onderscheiden we de algemene uitkering aan de ene kant en het geheel aan integratie-uitkeringen, decentralisatie-uitkeringen en de suppletie-uitkering Nieuwe verdeling GF aan de andere kant. De totale gemeentefondsuitkering die in paragraaf 3 is afgeleid uit de voorjaarsnota wordt over de gemeenten verdeeld aan de hand van de verdeling van deze uitkeringen.

Voor 2022 leiden we die verdeling voor alle soorten uitkeringen af uit de bedragen uit de meicirculaire gemeentefonds 2022. Voor 2028 gebruiken we voor de integratie-,

³⁴ Het gaat om leerlingen voortgezet onderwijs (jongeren), landelijke, lokale en regionale centrumfunctie (inwoners) omgevingsadressendichtheid (inwoners), woonruimten (inwoners) en woonruimten * bodemfactor woonkern (inwoners).

decentralisatie- en suppletie-uitkeringen de verdeling van die uitkeringen over gemeenten in 2017 conform de meicirculaire. Voor de algemene uitkering berekenen we de verdeling door de volumina van de maatstaven anno 2023 te verhogen met de verwachte groei tot 2028, en ze vervolgens te vermenigvuldigen met de verdeelmaatstaven (en waar van toepassing de uitkeringsfactor). De verwachte groei van de verdeelmaatstaven leiden we waar mogelijk af van bevolkings- en huishoudensprognoses van het CBS (zie voor details onder het kopje Netto uitgaven hierboven). Waar dit niet kan gebruiken we de groeifactoren uit de meicirculaire, die voor alle gemeenten gelijk zijn, en extrapoleren die lineair naar 2028.

Belastingen

Zoals vermeld in paragraaf 3.3 ramen we de volumeontwikkeling van de netto belastingopbrengsten op macroniveau op twee verschillende manieren:

- Door extrapolatie van het totaal van de netto belastinginkomsten van alle gemeenten in de jaren 2017-2022, gecorrigeerd voor inflatie
- Op basis van de geprognosticeerde landelijke groei van het aantal inwoners.

In het eerste geval extrapoleren we nu voor de verschillende categorieën gemeenten. In het tweede geval gebruiken we nu de verwachte inwonergroei per categorie.

Grondexploitatie en treasury

In plaats van voor alle gemeenten samen het gemiddelde te nemen voor de jaren 2017-2022 doen we dit nu voor de verschillende categorieën gemeenten.

Appendix 3. Indeling gemeenten in categorieën

	Herverdeeeffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Aa en Hunze	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Aalsmeer	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Aalten	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Achtkarspelen	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Alblasserdam	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Albrandswaard	Sterk negatief	Goed	Zonder	Middel
Alkmaar	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Groot
Almelo	Beperkt positief	Zwak	Sterk	Middelgroot
Almere	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Groot
Alphen aan den Rijn	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Groot
Alphen-Chaam	Sterk positief	Goed	Zonder	Klein
Altena	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middelgroot
Ameland	Beperkt positief	Goed	Weinig	Klein
Amersfoort	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Groot
Amstelveen	Sterk positief	Goed	Redelijk	Middelgroot
Amsterdam	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Groot
Apeldoorn	Beperkt positief	Redelijk	Sterk	Groot
Arnhem	Sterk positief	Zwak	Sterk	Groot
Assen	Sterk negatief	Zwak	Sterk	Middelgroot
Asten	Sterk positief	Goed	Redelijk	Klein
Baarle-Nassau	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Klein
Baarn	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Barendrecht	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middel
Barneveld	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middelgroot
Beek	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Klein
Beekdaelen	Beperkt negatief	Redelijk	Zonder	Middel
Beesel	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Klein
Berg en Dal	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Bergeijk	Beperkt positief	Goed	Weinig	Klein
Bergen (L)	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Klein
Bergen (NH)	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Bergen op Zoom	Sterk positief	Matig	Sterk	Middelgroot
Berkelland	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Bernheze	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Best	Sterk negatief	Goed	Redelijk	Middel
Beuningen	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Beverwijk	Sterk negatief	Matig	Redelijk	Middel
Bladel	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Klein
Blaricum	Beperkt positief	Goed	Zonder	Klein

	Herverdeeleffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Bloemendaal	Sterk negatief	Goed	Zonder	Middel
Bodegraven-Reeuwijk	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Boekel	Beperkt positief	Goed	Weinig	Klein
Borger-Odoorn	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Middel
Borne	Beperkt negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Borsele	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Boxtel	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Breda	Sterk positief	Matig	Sterk	Groot
Brielle	Beperkt positief	Goed	Weinig	Klein
Bronckhorst	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Brummen	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Brunssum	Beperkt negatief	Zwak	Redelijk	Middel
Bunnik	Sterk negatief	Goed	Zonder	Klein
Bunschoten	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Middel
Buren	Sterk positief	Goed	Zonder	Middel
Capelle aan den IJssel	Sterk negatief	Matig	Redelijk	Middelgroot
Castricum	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Coevorden	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Cranendonck	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Culemborg	Beperkt negatief	Matig	Redelijk	Middel
Dalfsen	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Dantumadiel	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Klein
De Bilt	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
De Fryske Marren	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middelgroot
De Ronde Venen	Sterk positief	Goed	Zonder	Middel
De Wolden	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Delft	Beperkt negatief	Matig	Redelijk	Groot
Den Helder	Beperkt negatief	Zwak	Sterk	Middelgroot
Deurne	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Deventer	Beperkt positief	Matig	Sterk	Middelgroot
Diemen	Sterk negatief	Matig	Weinig	Middel
Dijk en Waard	Sterk negatief	Redelijk	Sterk	Middelgroot
Dinkelland	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Doesburg	Sterk negatief	Zwak	Redelijk	Klein
Doetinchem	Beperkt negatief	Redelijk	Sterk	Middelgroot
Dongen	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Middel
Dordrecht	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Groot
Drechterland	Beperkt positief	Goed	Weinig	Klein
Drimmelen	Beperkt positief	Goed	Zonder	Middel
Dronten	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middel
Druten	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Klein
Duiven	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middel
Echt-Susteren	Beperkt negatief	Redelijk	Redelijk	Middel

	Herverdeeeffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Edam-Volendam	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Ede	Beperkt positief	Redelijk	Sterk	Groot
Eemnes	Sterk negatief	Goed	Zonder	Klein
Eemsdelta	Beperkt negatief	Zwak	Redelijk	Middel
Eersel	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Eijsden-Margraten	Sterk positief	Goed	Zonder	Middel
Eindhoven	Sterk positief	Matig	Sterk	Groot
Elburg	Sterk negatief	Goed	Redelijk	Middel
Emmen	Sterk positief	Zwak	Sterk	Groot
Enkhuizen	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Klein
Enschede	Sterk positief	Zwak	Sterk	Groot
Epe	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Middel
Ermelo	Sterk negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Etten-Leur	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Geertruidenberg	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Middel
Geldrop-Mierlo	Sterk negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Gemert-Bakel	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Middel
Genneep	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Klein
Gilze en Rijen	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Goeree-Overflakkee	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Goes	Sterk positief	Redelijk	Sterk	Middel
Goirle	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Gooise Meren	Beperkt positief	Goed	Redelijk	Middelgroot
Gorinchem	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Middel
Gouda	Beperkt positief	Matig	Sterk	Middelgroot
Groningen	Sterk positief	Zwak	Sterk	Groot
Gulpen-Wittem	Sterk positief	Redelijk	Zonder	Klein
Haaksbergen	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Haarlem	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Groot
Haarlemmermeer	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Groot
Halderberge	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Hardenberg	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middelgroot
Harderwijk	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Middel
Hardinxveld-Giessendam	Beperkt positief	Goed	Redelijk	Klein
Harlingen	Sterk positief	Zwak	Sterk	Klein
Hattem	Sterk positief	Goed	Weinig	Klein
Heemskerk	Beperkt negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Heemstede	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Heerde	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Heerenveen	Sterk positief	Redelijk	Sterk	Middelgroot
Heerlen	Sterk positief	Zwak	Sterk	Middelgroot
Heeze-Leende	Sterk negatief	Goed	Zonder	Klein
Heiloo	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middel

	Herverdeeeffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Hellendoorn	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Hellevoetsluis	Beperkt negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Helmond	Sterk positief	Matig	Sterk	Middelgroot
Hendrik-Ido-Ambacht	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Hengelo	Sterk positief	Matig	Sterk	Middelgroot
Het Hogeland	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Heumen	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Heusden	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Hillegom	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Hilvarenbeek	Beperkt positief	Goed	Weinig	Klein
Hilversum	Sterk positief	Matig	Sterk	Middelgroot
Hoeksche Waard	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Middelgroot
Hof van Twente	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Hollands Kroon	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Hoogeveen	Sterk positief	Redelijk	Sterk	Middelgroot
Hoorn	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Middelgroot
Horst aan de Maas	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Houten	Sterk negatief	Goed	Redelijk	Middel
Huizen	Beperkt negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Hulst	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
IJsselstein	Sterk negatief	Goed	Redelijk	Middel
Kaag en Braassem	Sterk positief	Goed	Zonder	Middel
Kampen	Sterk positief	Redelijk	Sterk	Middelgroot
Kapelle	Sterk positief	Goed	Redelijk	Klein
Katwijk	Beperkt positief	Goed	Redelijk	Middelgroot
Kerkrade	Beperkt positief	Zwak	Sterk	Middel
Koggenland	Beperkt positief	Goed	Zonder	Middel
Krimpen aan den IJssel	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Krimpenervwaard	Sterk positief	Goed	Zonder	Middelgroot
Laarbeek	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Middel
Land van Cuijk	Beperkt negatief	Redelijk	Redelijk	Middelgroot
Landgraaf	Sterk negatief	Zwak	Redelijk	Middel
Landsmeer	Beperkt positief	Goed	Zonder	Klein
Lansingerland	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middelgroot
Laren	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Klein
Leeuwarden	Sterk positief	Zwak	Sterk	Groot
Leiden	Beperkt positief	Matig	Sterk	Groot
Leiderdorp	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Leidschendam-Voorburg	Sterk negatief	Matig	Weinig	Middelgroot
Lelystad	Sterk negatief	Matig	Sterk	Middelgroot
Leudal	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Middel
Leusden	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Lingewaard	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel

	Herverdeeeffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Lisse	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Middel
Lochem	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Loon op Zand	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Lopik	Sterk positief	Goed	Zonder	Klein
Losser	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Maasdriel	Sterk positief	Goed	Zonder	Middel
Maasgouw	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Maashorst	Beperkt positief	Redelijk	Sterk	Middelgroot
Maassluis	Beperkt negatief	Matig	Redelijk	Middel
Maastricht	Sterk positief	Zwak	Sterk	Groot
Medemblik	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Middel
Meerssen	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Klein
Meerijstad	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middelgroot
Meppel	Sterk negatief	Redelijk	Sterk	Middel
Middelburg	Sterk positief	Redelijk	Sterk	Middel
Midden Drenthe	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Middel
Midden-Delfland	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Klein
Midden-Groningen	Sterk negatief	Zwak	Redelijk	Middelgroot
Moerdijk	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Molenlanden	Beperkt positief	Goed	Zonder	Middel
Montferland	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Montfoort	Beperkt positief	Goed	Zonder	Klein
Mook en Middelaar	Beperkt positief	Goed	Zonder	Klein
Neder-Betuwe	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Nederweert	Sterk positief	Goed	Weinig	Klein
Nieuwegein	Sterk negatief	Matig	Redelijk	Middelgroot
Nieuwkoop	Beperkt positief	Goed	Zonder	Middel
Nijkerk	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Nijmegen	Sterk positief	Zwak	Sterk	Groot
Nissewaard	Sterk negatief	Matig	Redelijk	Middelgroot
Noardeast-Fryslân	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Noord-Beveland	Sterk negatief	Redelijk	Zonder	Klein
Noordenveld	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Noordoostpolder	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Noordwijk	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Nuenen c.a.	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Nunspeet	Beperkt positief	Goed	Redelijk	Middel
Oegstgeest	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Oirschot	Beperkt positief	Goed	Weinig	Klein
Oisterwijk	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Oldambt	Beperkt negatief	Zwak	Redelijk	Middel
Oldebroek	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Oldenzaal	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel

	Herverdeeleffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Olst-Wijhe	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Ommen	Sterk positief	Goed	Redelijk	Klein
Oost Gelre	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Oosterhout	Beperkt positief	Matig	Redelijk	Middelgroot
Ooststellingwerf	Beperkt negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Oostzaan	Sterk positief	Goed	Zonder	Klein
Opmeer	Sterk positief	Goed	Weinig	Klein
Opsterland	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Oss	Sterk positief	Redelijk	Sterk	Middelgroot
Oude IJsselstreek	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Ouder-Amstel	Sterk positief	Goed	Zonder	Klein
Oudewater	Sterk positief	Goed	Weinig	Klein
Overbetuwe	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Papendrecht	Sterk negatief	Goed	Redelijk	Middel
Peel en Maas	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Pekela	Sterk negatief	Zwak	Redelijk	Klein
Pijnacker-Nootdorp	Sterk negatief	Goed	Zonder	Middelgroot
Purmerend	Sterk negatief	Matig	Redelijk	Middelgroot
Putten	Beperkt positief	Goed	Redelijk	Middel
Raalte	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middel
Reimerswaal	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Renkum	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Renswoude	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Klein
Reusel-De Mierden	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Klein
Rheden	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Rhenen	Beperkt positief	Goed	Weinig	Klein
Ridderkerk	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Rijssen-Holten	Beperkt positief	Goed	Redelijk	Middel
Rijswijk	Sterk negatief	Matig	Weinig	Middel
Roerdalen	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Middel
Roermond	Sterk positief	Zwak	Sterk	Middelgroot
Roosendaal	Sterk positief	Matig	Sterk	Middelgroot
Rotterdam	Sterk negatief	Zwak	Sterk	Groot
Rozendaal	Sterk positief	Goed	Zonder	Klein
Rucphen	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Middel
Schagen	Beperkt negatief	Redelijk	Weinig	Middel
Scherpenzeel	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Schiedam	Beperkt negatief	Matig	Redelijk	Middelgroot
Schiermonnikoog	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Klein
Schouwen-Duiveland	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Middel
's-Gravenhage	Sterk negatief	Matig	Sterk	Groot
's-Hertogenbosch	Sterk positief	Matig	Sterk	Groot
Simpelveld	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Klein

	Herverdeeeffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Sint-Michielsgestel	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Sittard-Geleen	Beperkt positief	Zwak	Sterk	Middelgroot
Sliedrecht	Sterk negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Sluis	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Middel
Smallingerland	Beperkt positief	Zwak	Sterk	Middelgroot
Soest	Sterk negatief	Matig	Redelijk	Middel
Someren	Sterk positief	Goed	Weinig	Klein
Son en Breugel	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Stadskanaal	Beperkt positief	Zwak	Sterk	Middel
Staphorst	Sterk positief	Goed	Redelijk	Klein
Stede Broec	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Steenbergen	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Middel
Steenwijkerland	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Stein	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Stichtse Vecht	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Middelgroot
Súdwest Fryslân	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middelgroot
Terneuzen	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middelgroot
Terschelling	Sterk positief	Goed	Redelijk	Klein
Texel	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Klein
Teylingen	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Tholen	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Tiel	Beperkt positief	Matig	Sterk	Middel
Tilburg	Sterk positief	Matig	Sterk	Groot
Tubbergen	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Middel
Twenterand	Sterk negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Tynaarlo	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Tytsjerksteradiel	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Middel
Uitgeest	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Uithoorn	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Urk	Sterk positief	Goed	Redelijk	Klein
Utrecht	Sterk negatief	Redelijk	Sterk	Groot
Utrechtse Heuvelrug	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Vaals	Sterk positief	Zwak	Redelijk	Klein
Valkenburg aan de Geul	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Klein
Valkenswaard	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Veendam	Beperkt negatief	Zwak	Sterk	Middel
Veenendaal	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Middelgroot
Veere	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Middel
Veldhoven	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middel
Velsen	Beperkt negatief	Redelijk	Redelijk	Middelgroot
Venlo	Sterk positief	Matig	Sterk	Groot
Venray	Sterk positief	Redelijk	Sterk	Middel
Vijfheerenlanden	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middelgroot

	Herverdeeeffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Vlaardingen	Beperkt negatief	Matig	Redelijk	Middelgroot
Vlieland	Sterk positief	Redelijk	Weinig	Klein
Viissingen	Sterk positief	Zwak	Redelijk	Middel
Voerendaal	Sterk positief	Goed	Zonder	Klein
Voorschoten	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Voorst	Beperkt negatief	Goed	Zonder	Middel
Vught	Sterk negatief	Redelijk	Redelijk	Middel
Waadhoeke	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Middel
Waalre	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Waalwijk	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Waddinxveen	Sterk negatief	Goed	Weinig	Middel
Wageningen	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Wassenaar	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Waterland	Sterk positief	Goed	Zonder	Klein
Weert	Sterk positief	Matig	Sterk	Middel
West Betuwe	Beperkt positief	Goed	Zonder	Middelgroot
West Maas en Waal	Sterk positief	Goed	Zonder	Klein
Westerkwartier	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Middelgroot
Westerveld	Beperkt positief	Redelijk	Weinig	Klein
Westervoort	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Klein
Westerwolde	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Westland	Sterk positief	Goed	Redelijk	Groot
Weststellingwerf	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Westvoorne	Sterk positief	Goed	Weinig	Klein
Wierden	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Wijchen	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Wijdmeren	Sterk positief	Goed	Zonder	Middel
Wijk bij Duurstede	Sterk negatief	Goed	Redelijk	Middel
Winterswijk	Sterk positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Woensdrecht	Sterk positief	Goed	Weinig	Middel
Woerden	Sterk negatief	Goed	Redelijk	Middelgroot
Wormerland	Beperkt positief	Goed	Zonder	Klein
Woudenberg	Sterk negatief	Goed	Weinig	Klein
Zaanstad	Beperkt negatief	Matig	Sterk	Groot
Zaltbommel	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Middel
Zandvoort	Sterk negatief	Redelijk	Weinig	Klein
Zeewolde	Beperkt negatief	Goed	Redelijk	Middel
Zeist	Sterk negatief	Matig	Redelijk	Middelgroot
Zevenaar	Beperkt positief	Redelijk	Redelijk	Middel
Zoetermeer	Sterk negatief	Matig	Sterk	Groot
Zoeterwoude	Sterk negatief	Goed	Zonder	Klein
Zuidplas	Sterk negatief	Goed	Zonder	Middel
Zundert	Beperkt negatief	Goed	Weinig	Middel

	Herverdeeleffect	Sociale structuur	Centrumfunctie	Gemeentegrootte
Zutphen	Sterk negatief	Zwak	Sterk	Middel
Zwartewaterland	Beperkt positief	Goed	Weinig	Middel
Zwijndrecht	Sterk negatief	Matig	Redelijk	Middel
Zwolle	Beperkt positief	Redelijk	Sterk	Groot